

Yhteenveto

Yhteenveto koostuu kahdesta kokonaisuudesta, empiirisestä ja teoreettisesta. Ensin tarkastelen konstruoituja tapauskertomuksia. Toiseksi teen yhteenvedon siitä, miten teoreettinen ymmärrys on tapaustutkimuksen kautta täsmentynyt.

Yhteenveto tutkituista tapauksista

Empiirisen yhteenvedon työstäminen oli polveileva prosessi. Yritin ensin soveltaa Strauss & Corbinin (1990, 72; 69—72) kehittämää analyysitapaa tutkimuskäsitteisiini. Kehittelin tältä pohjalta perusmallin, johon sijoitin kunkin tutkitun tapauksen. Määrittelin kategorioille (kognitiiviset, emotionaaliset ja moraaliset elementit) yhteensä 16 ominaisuutta, joiden vaihtelun nimesin eri ulottuvuuksille. Esimerkiksi kognitiivisen kategorian yhdeksi ominaisuudeksi määrittelin tapausta koskevan tiedon määrän ja laadun. Tiedon määrän vaihtelun kuvasin ulottuvuudella pieni — suuri, ja tiedon laadun vaihtelua sen mukaan, miten suoraa — epäsuoraa saatu tieto oli. Jäsensin tapaukset näille ulottuvuuksille erikseen vireilletulon ja asiakkuuden vaiheissa. Tarkoitukseni oli saada näkyville asiakkuuden määrittymisessä ilmenevät muutokset. Tulokseksi sain: Tieto lisääntyi prosessin edetessä vireilletulosta naksaukseen, yhä enemmän kertyi suoraa, luotettavampaa, lasta koskevaa tietoa, huolestuminen vaihteli ja moraalisen velvoittavuuden kokemus lisääntyi. Tulos vaikutti lattealta. Aineiston analyysi tällä tavalla ei tyydyttänyt. Kategorioiden ominaisuuksien nimeäminen ja niiden sijoittaminen erilaisille jatkumoille paloitteli tarkasteltavan ilmiön osiin niin, että ote kokonaisuudesta ja prosessuaalisuudesta sekä toiminnasta kirposi.

Päätin palata tapauksiin *muutosten näkökulmasta*. Otin kiintopisteeksi sen, miten kussakin tapauksessa lastensuojelun asiakkuuden määrittymistä kuvaavat kertomukset vaihtelevat prosessin aikana. Analyysi palautti minut *toimintayhteyteen*: kertomusten tuottamiseen. Laadin tutkituista tapauksista taulukon, joka palvelee kolmea tehtävää. Ensinnäkin se kokoaa edellä esitetyt tapaukset nimenomaan lastensuojelun asiakkuusmäärittelyn (naksauksen) vaiheesta. Toiseksi siinä on keskitytty jo tutuiksi tulleisiin orientoitumisen elementteihin, mutta nyt kuvauksen

on tarkoitus johdatella käsittelyä teoreettista yhteenvetoa varten. Kolmanneksi keskityn erotteluihin ja muutokseen: mikä kaikki muuttuu kussakin tapauksessa lastensuojelun asiakkuusmäärityksen edellä.

Subjektin psyykkisen orientoitumisen elementit eivät ole toisistaan irrallisia, vaan ne kytkeytyvät ja yhdistyvät keskenään joskus ristiriitaisesti ja joskus toisiaan täydentäen ja vahvistaen. Yhteenvetotaulukossa analysoin tapausten naksauksia näiden elementtien kautta. Utta sen lisäksi että tuon tapaukset toistensa yhteyteen on se, että yhdistän taulukossa *toiminnallisen aspektin* kunkin elementin yhteyteen. Kognitiivista suuntautumista kuvaa koherentin kertomuksen tuottaminen, emotionaalista luottamuksen koettelu ja moraalista vakuuttuminen toimintavelvoitteesta.

Jokaisen tutkitun tapauksen lastensuojelun asiakkuuden määrittämisessä on havaittavissa erilaisten tarinoiden juonia. Olen koonnut kognitiivisten elementtien kohdalle sellaiset tuotetut *kertomukset*, joihin sosiaalityöntekijä nähdäkseeni kytkee saamansa uuden tiedon ja joiden etenemistä hän seuraa tai jotka ovat hahmottuneet minulle tällaisina jälkikäteen. Oleellista on, että kertomus pysyy koossa aikansa; kun sen koherenttius rapisee, kertomus muuttuu.

Olen niveltänyt emotionaaliset elementit erilaisten vaihtoehtoisten toimintasuuntien tuottamien *tunnelmien koetteluun*, eläytymiseen siihen, mitä tapahtuisi, jos. Tähän liittyy huolestuminen. Toisaalta jokainen tapaus ilmensi myös *luottamuksen koettelua*, ristiriitaista oloa sen suhteen, mihin selitykseen, asiaan tai havaintoon voi luottaa ja mihin ei voi. Tapaus voi virittää monenlaisia tunteita, mutta kysymys sitä, missä määrin niihin voi luottaa, on erikseen selvitettävä. Niinpä emootioita koetellaan monin tavoin.

Taulukko 14. Yhteenveto lastensuojelun asiakkuusmäärittysten tuottamisesta tapauskohtaisesti.

<i>Elementit ja toiminta Tapaus</i>	<i>* Kognitiiviset/ • Koherentin kertomuksen tuottaminen</i>	<i>* Emotionaaliset/ • Luottamuksen koettelu</i>	<i>* Moraaliset/ • Vakuuttuminen toimintavelvoitteesta</i>
<i>Tapaus 1. Jatta</i>	<ul style="list-style-type: none"> * lisääntyä useilta tahoilta tuleva samansisältöinen tieto * tieto luotettavampaa, diagnosoivampaa * lasta koskeva tieto lisääntyy • ilmoittajan luotettavuuskertomus • verhottu kertomus: epäily avoimen juttelun taakse kätkeyvästä äidin alkoholiongelman peittelystä • yhteistyösuhteen ylläpitokertomus • normaalista sairaskertomukseen 	<ul style="list-style-type: none"> * tunnelmat ja odotukset yhteistyökumppania kohtaan muuttuvat * hämmentäviä tietoja tulee lisää • uudet tiedot huolestuttavat; tilanne onkin pahempi kuin stt oli ajatellut • yhteistyösuhde tuntuu hyvältä suunnalta 	<ul style="list-style-type: none"> * yhteistyö toisen tahon kanssa tulee velvoittavammaksi, mutta samalla myös houkuttelevammaksi * samalla aukeaa hyvä mahdollisuus raottaa "verhottua juttua" äidin kanssa • hyvä, että päästään jo varhaisessa vaiheessa yhdessä valmistautumaan hoitojakson jälkeen tarvittaviin palveluihin
<i>Tapaus 2. Veera</i>	<ul style="list-style-type: none"> * paljon tietoa yhtäkkiä luotettavalta taholta • kuraattorin ennakkointikertomus: menossa sijoitukseen; tarvitaan sosiaalityöntekijää • pelastuskertomus: lahjakas tyttö saata va pois huonosta seurasta 	<ul style="list-style-type: none"> * stt ahdistuu ja huolestuu, miten voi ottaa vanhempiin yhteyttä, kun tytön asioista ei saisi kertoa • huoli vähenee testitulosten tultua • sen koettelua ja tunnustelua, miten saisi vanhemmat tajumaan tytön tilanteen salaisuutta paljastamatta 	<ul style="list-style-type: none"> * tyttö on pelastettava * on yritettävä tasapainoilla ja tehdä jotain • ristiriitainen juttu, mutta jotain on yritettävä; ei voi jättää tähän
<i>Tapaus 3. Matilda</i>	<ul style="list-style-type: none"> * paljon uutta tietoa lasten ja perheen tilanteesta * lisää ja luotettavia tiedonantajia tulee perheen ulkopuolelta • kertomus auttajasta autettavaksi; • kulissin romahtamiskertomus 	<ul style="list-style-type: none"> * tuntuu pahalta ja mahdottomalta sotkulta * epäilyttää, mihin vanhempien tarinoista voi uskoa * ihmetyttää lapsia koskeva myönteinen tieto • sen koettelua, millainen apu tuntuisi riittävän • eläytyminen siihen, miten lapset kokevat uusien vanhempien ristiriidat ja uuden kodin hajoamisen 	<ul style="list-style-type: none"> * on väärin, että vanhemmat ovat salanneet tietoja * pitää tasapainoilla ja varmistaa lasten olot • vaikea tapaus, mutta lapset tarvitsevat turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemusta, ja se pitää turvata
<i>Tapaus 4. Peräkylä</i>	<ul style="list-style-type: none"> * äkillinen tieto äidin kuolemasta; kotikäynti surutaloon * tavataan ensi kertaa isä lasten kanssa • lasten surutyökertomus • isän pärjäämis- ja juomiskertomus • lasten menetyksen minimoimiskertomus 	<ul style="list-style-type: none"> * epäilyttää isän kyvyt • luottaako isään vai ei • eläytyminen lasten menetykseen; vaihtoehtojen koettelu sen kautta 	<ul style="list-style-type: none"> * on järjestettävä apua kotiin; on väärin ottaa tyttöjä sijoitukseen tässä tilanteessa • on järjestettävä heti palveluja kotiin

Ensimmäisen tapauksen yhteydessä käsittelin jo perusteellisesti *ilmoittajan luotettavuusteemaa*, mutta tapauksen toistakin kertomusta voisi korostaa. Jatta luonnehtii omaa tapaustaan heti alussa (verrattuaan omaa tapaustaan Veeran salailutapaukseen) siten, että tässä on keskeistä hyvin avoimelta tuntuva yhteistyö äidin kanssa, mutta kuitenkin tapaus tuntuu sellaiselta, ettei siitä saa otetta; se on hämmentävä ja ikään kuin "verhottu juttu". Jatta yrittää saada lisäselvitystä, mutta ei saa mitään konkreettista irti perheneuvolasta. Ilmoittaja kertoo aikaisemmin raporttoimaansa, ja äiti puhuu paljon, muttei Jatta koe saavansa siitä otetta. Hämmennys jatkuu, kunnes sairaala tulee uudeksi yhteistyökumppaniksi. Sieltä kerrotaan uusia tietoja pojasta ja tarjotaan tehtävää, jossa Jatta yhteissopimuksella jatkaa asian selvittelyä (verhon raottelua) äidin kanssa. Asiakkuusmäärityksen aikaan poikaa koskevien tietojen lisääntyessä rinnalle ilmestyy uusi muuttuva kognitiivinen kertomus: pojan leikit eivät perustelekaan enää normaalia toimintaa vaan tarjolla on sekä *sairausdiskurssi* (terveysvaara) että lastensuojeludiskurssi (äidin päihdeongelma ja lapsen etu kotona vai sijoitettuna). Lastensuojelun asiakkuuden määrityksessä kertomukseen yhdistyy vielä *yhteistyösuhteen ylläpitotarve*. Asiakkuus oli sovitusti yhdessä paikassa, perheneuvolassa. Ehkä Jatta koetteli erilaisten toimintavaihtoehtojen seurauksia mielessään eikä kokenut tarpeelliseksi "ärsyttää" tätä yhteistyötahoa vaatimalla tapausta koskevia tietoja, vaan hän ehkä halusi korostaa luottamustaan perheneuvolan asiantuntemukseen ja ammattitaitoon. Jatan sairaalasta saamat uudet tiedot perustuivat pääasiassa perheneuvolan sinne toimittamaan lähetteeseen ja muutaman viikon osastohoitoon. Nämä tiedot yhdistyneenä yhteistyökutsuun sisälsivät monia muutoksia verrattuna aikaisempaan orientaatioperustaan, ja ne huolestuttivat Jattaa. Tilanne vaikuttaakin pahemmalta kuin hän oli ajatellut. Yhteistyösuhde tuntuu kuitenkin hyvältä ja toimivalta. Yhteistyöllä on konkreettinen tavoitekin: laatia yhdessä huoltosuunnitelma. Jatta vakuuttuu siitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijää tarvitaan tässä tapauksessa.

Veeran tapauksen "rysähtämällä" alkavaa asiakkuutta kuvaa *pelastuskertomus*: lahjakas tyttö on pelastettava asosiaalisesta jengistä. Kognitiivista kertomusta värittävä hätäntyminen ja salaisuudet. Kun ensihätännys väistyy testitulosten valmistuttua, jää salaisuus elämään. Se, että kuraattori kertoi Sinikan salaisuuksia lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, luullakseni satoi Veeran "salaiseen" lastensuojelumääritykseen: Veeralle asiakkuus oli välittömästi selvää, mutta Sinikkakaan ei välttämättä tiennyt siitä. Asiakkuuden koettelu on pitkälti sen koettelua, mi-

ten konkreettinen yhteistyö voi käynnistyä tässä rakenteessa. Kun se ei käynnisty eikä voimavarojakaan ole yhdistettävissä tytön tukemiseksi ja kun mitään uutta huolestuttavaa tietoa tytön tilanteesta ei enää tule ja jengikin näyttää jääneen, sosiaalityöntekijä väistyy. Pelastajaa ei enää tarvita.

Matildan tapaus muuttuu *auttajasta autetavaksi*. Kuva hyvin toimivasta, auttamiskykyisestä ja lasta haluavasta pariskunnasta muuttuu kertomukseksi huonosti toimivasta, valtavasti apua tarvitsevasta ja lapsista riiteleväksi perheeksi. Asiakkuus alkaa sen koettelusta, millainen apu ylipäättään riittää tälle perheelle. Sosiaalityöntekijät ovat vakuuttuneita siitä, että heitä tarvitaan turvaamaan lapsille tässä tilanteessa kodin ja suhteiden jatkuminen molempiin uusiin vanhempiin. Matildan tapauksessa sosiaalityöntekijää pohdituttavat sekä vanhempien, työyhteisön että oman toimintansa moraaliset elementit: miten kukin on toiminut väärin, ja miten voisi toimia oikein — tai onko edes mahdollista toimia tässä tapauksessa oikein. Luotettavuuskysymykset ovat esillä: Miten kollegat ja johto luottavat sosiaalityöntekijöihin? Miten sosiaalityöntekijät voivat saada luottamuksellisen suhteen molempiin vanhempiin? Miten toimimalla sitä voi ylläpitää?

Peräkylän tapauksessa kertomustarjokkaita on myös useita. Tieto äidin kuolemasta tuottaa välittömän naksauksen, mutta siihen haetaan vahvistusta kotikäynnillä. Lasten menetysten minimoimistarina suuntaa asiakkuuden alkua sen ohella, että isän juomista tarkkaillaan. Toiminnan taustalla voidaan nähdä kognitiivinen kertomus *surevista lapsista pärjäämään pyrkivän isän huolenpidossa*. Sosiaalityöntekijät ovat huolissaan ja vakuuttuneita välittömien tukipalvelujen tarpeesta ja omasta osuudestaan niiden järjestäjänä ja koordinoijina sekä lasten tilanteen seuraajina. Luottamus isän selviytymiseen ja myöhemmin naisen huolenpitokykyyn ovat koetteilla.

Moraalisen elementin olen kytkenyt *vakuuttumiseen*. Tässä oleellista on sosiaalityöntekijän oma vakuuttuminen sen suhteen, että hänen on toimittava juuri tässä asiassa lasten edun turvaamiseksi, siis tässä mielessä hyvää ennustavaan suuntaan. Joskus velvoite syntyy välittömästi ja toisinaan se hakee riittäviä perusteluja pitkäänkin. Moraalisella vakuuttumisella haetaan siis myös sitä, milloin juuri minun (ja siten myös sosiaalitoimiston) velvollisuus on tukea lasta tai perhettä asiakkaistamalla se. Sosiaalityöntekijä perustelee samalla kussakin tapauksessa myös sitä, miksi jonkun muun tahon antama tuki ja apu ei riitä tai se ei ole tarkoituksenmukaista.

Olen siis tässä vaiheessa *kytkenyt sosiaalityöntekijän orientoitumisen elementteihin toiminnallisen aspektin*. Samalla olen tuottanut uudet *toiminnalliset kategoriat*. Olen erittelyssäni pelkistänyt kuvaa ja antanut orientoitumisen elementeille itsenäisemmän aseman kuin niillä ihmisen kokonaisvaltaisessa suuntautumisessa on. Näyttäisi siltä, että sosiaalityöntekijän suuntautuminen kohti lastensuojelun asiakkuuden määrittämistä liittyy monenlaisin tavoin luottamukseen.

Luottamus sitoo orientoitumisen elementtejä kaikissa tutkituissa tapauksissa. Esimerkiksi Jatalla oli kysymys siitä, miten luottaa yhtäältä saamaansa tietoon ja toisaalta omaan tunteeseensa siitä, että kaikki ei ole sitä, miltä se näyttää. Riittävän luotettava ja eri tahoja tyydyttävä, koherentti kertomus koostuu elementeistä, joiden paikkansa pitävyyteen ja oikeellisuuteen sosiaalityöntekijä luottaa ja jotka hän on koostanut vuorovaikutussuhteissaan: luottamus perheneuvolan työntekijöihin ja heidän arvioonsa, luottamus äidin kertomukseen ja sairaalan lääkärin yhteistyöaloitteeseen — sekä luottamus itseän.

Kysymys on yhtäältä luottamuksesta orientoitumisen eri elementtien suhteen ja toisaalta tällaisen luottamuksen kehkeytymisestä eri henkilöihin ja tahoihin. Niinpä kysymys on sosiaalityöntekijän suhteesta sekä ilmiöihin että vuorovaikutuksen osapuoliin. Sosiaalityön case work-perinteessä on korostettu luottamuksellista suhdetta asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä. Edelleen sosiaalityöntekijät puhuvat siitä “suurimpana asiana asiakassuhteen luomisessa” (Kokonaisvaltainen...1996, 13). Tässä tutkimuksessa luottamus korostuu yksittäistä asiakassuhdetta laajempänä teemana.

Lastensuojelun asiakkuuden tuottamisessa on kysymys *ammattillisesta arviosta*. Siinä peilautuvat monet reunaehdot, ja yhtenä niistä ovat lastensuojelulaissa määritellyt kriteerit ja periaatteet. Elisabeth Backe-Hansen (1996) ja Tine Egelund (1996) ovat äskettäin tutkineet lastensuojelun määrittämiä. Molempien tutkimustulokset osoittavat, miten mutkikkaalla tavalla sääntöjen ja säädösten sekä ammatillisen tietämyksen ja metodien välineistö sekoittuvat toisiinsa. Egelundin mukaan ihmisten ja perheiden muuntaminen hallinnollisiksi kategorioiksi (asiakkaistaminen/TH) voidaan tehdä vain ammatillisten diagnoosien avulla. Sääntöjen toteuttaminen käytännössä edellyttää ammatillista määrittelyä. Siten *säännöksillä ja ammatillisella ekspertisillä on keskinäinen riippuvuussuhde*, jossa hämärät ja epätäsmälliset lakikriteerit voivat ohjata käytäntöä vain vähän. Egelundin mukaan diagnostinen diskurssi on kuitenkin harvoin teoreettisesti argumentoitu. Siinä sekoitetaan löy-

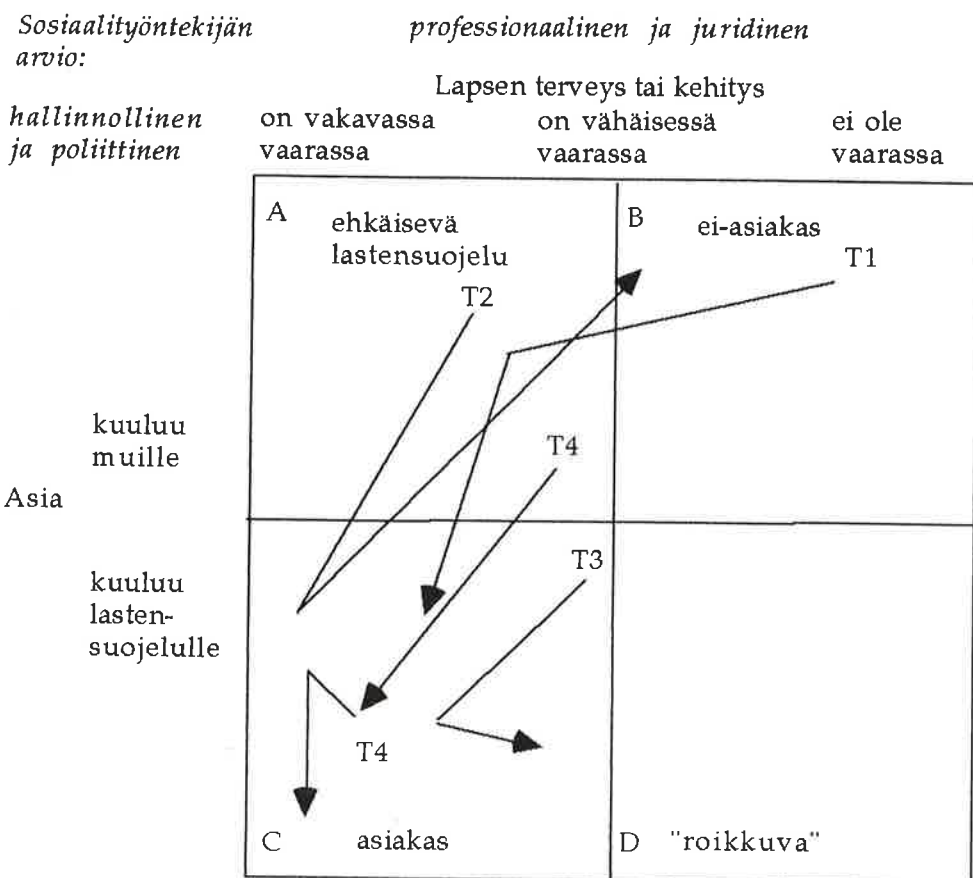
hät diagnostiset kategoriat ajankohtaisia tapahtumia koskeviin kertomuksiin ja moraalisiin kannanottoihin. (Emt., 165—174.)

Lastensuojelun asiakkuuden määrittäminen sisältää *sekä lakidiskurssin että ammatillisen arvion*. Arvio kohdistuu vaaraan, jossa lapsi kehityksensä tai terveytensä puolesta on. Se sisältää laissa esitetyn yleisen kriteerin konkreettisten tilanteiden tulkinnalle, siten se sisältää myös kaikki sosiaalityöntekijän suuntautumisen elementit. Kysymys on siis *professionaalista ja juridisesta arviosta*. Tutkimieni tapausten asiakirjoista havaittiin, ettei yhdessäkään niistä siteerattu tai suoraan viitattu lastensuojelulain 12 §:ään, jossa juridinen kriteeri on ilmaistu. Sisäistetty juridinen perusta, lain henki, ei näytä eksplikoituvan muistiinpanomerkinnoissa (pätösasiakirjat ovat erikseen). Håkansson ja Stavne (1983) havaitsivat saman ilmiön ruotsalaisten sosiaalityöntekijöiden sekä asiakirjakirjoittamisessa että työskentelyssä: sosiaalityöntekijät eivät viittaneet tapauksen kulkua kuvatessaan lakipykäliin, vaan asian sisältöön ja olosuhteisiin (emt., 63).

Lastensuojelun asiakkuuden määrittäminen liittyy myös kunnallisten palvelujen saatavuuteen ja niiden toimintakäytäntöihin, ja palvelujen kautta paikkakunnan taloudelliseen ja poliittis-hallinnolliseen tilanteeseen. Määrittäykseen sisältyy siis myös *poliittinen ja hallinnollinen arvio*. Lastensuojelun asiakkuudessa yhdistyvät yhtäältä sosiaalityöntekijän ammatillinen arvio, jossa punnitaan olemassa olevia säädöksiä suhteessa vaarassa olevan lapsen tunnistamiseen ja tilannetekijöiden erittelyyn, ja toisaalta sosiaalityöntekijän tulkinta siitä, kenelle asia työnjaollisesti kuuluu: mikä taho vastaa perheen tai lapsen tukemisesta siinä tilanteessa. Sosiaalityöntekijä peilaa arviotaan käytettävissä oleviin muihin avohuollon palveluihin. Kokemus, jonka hän yksittäisten tapausten kautta saa muiden yksiköiden toimivuudesta, luo tietoperustaa ns. rakenteellisen, palvelujen kehittämisen ja ennaltaehkäisevän työn strategioille. Ja päinvastoin, muut yksiköt luovat samojen tapausten kautta toimintastrategiansa pohjaa suhteessa sosiaalitoimeen.

Lastensuojelun asiakkuuden määrittäminen sijoittuu käsittääkseni kahdelle ulottuvuudelle, joiden suhteen arviota punnitaan: yhtäältä ammatilliselle ja juridiselle ja toisaalta poliittiselle ja hallinnolliselle. Olen tehnyt näistä nelikentän, jossa professionaalinen ja juridinen arvio kohdistuu lapsen terveyden ja kehityksen uhanalaisuuden arviointiin ja hallinnollisepoliittinen arvio kohdistuu palvelujärjestelmään. Olen sijoittanut nelikenttään tutkitut tapaukset ja niiden siirtymät.

Kuva 12. Tutkittujen tapausten asiakkuusprosessissa tapahtuneet siirtymät.

Miettiessäni asiakkuuskattegorioita, jotka voisi sijoittaa nelikenttään, havaitsen pulmalliseksi nimetä tilanteen A, jossa lapsen terveys tai kehitys on vaarassa, mutta sosiaalityöntekijän arvon mukaan kyse ei ole sosiaalitoimiston lastensuojelun tehtävämäärityksestä. Tätä voisi nimeä "tulossa olevaksi" — mutta se kuvaisi suuntaa, joka ei välttämättä toteudu. Nimeän sen *ehkäiseväksi lastensuojeluksi*, jota tehdään sosiaalitoimiston ulkopuolella. Tutkituista tapauksista Veeran tapaus (2) alkaa tällaisena. Tyttö on vaarassa, mutta kuraattori vastaa asiakassuhteesta. Tapaus siirtyy hetkellisesti lastensuojelun *asiakkaaksi* (ruutuun C), kun tyttö ajautuu yhä vakavampaan vaaraan, kuraattori pyytää apua ja sosiaalityöntekijä ottaa tehtävän vastaan. Tehtävää selviteltäessä ti-

lanteet muuttuvat, ja käsitys vaaran vakavuusasteesta muuttuu. Asiakkuusmäärittäminen palaa entiseksi: kuraattori hoitaa. Kun tyttö vaihtaa koulua, asiakkuus kuraattoriinkin katkeaa; tapaus siirtyy hiljalleen *ei-asiakkaaksi* (ruutuun B).

Nelikentän C-ruutu kuvaa lastensuojelun asiakkuusmäärittäystä, jonne kaikki muut tapaukset päätyivät, paitsi Veeran tapaus. Ruutu D sisältää sellaisia tapauksia, jotka eivät ole määrittäneet vakaviksi ja jotka odottavat tarkempaa tutkimusta esimerkiksi tulleen lastensuojeluilmoituksen johdosta. Nämä saattavat jäädä "roikkumaan", kuten Ulla kuvasi. Niinpä nimitin tällaiset tapaukset "*roikkuviksi*".

Tyypittely kuvaa niitä asioita ja ulottuvuuksia, joiden suhteen sosiaalityöntekijän on otettava kantaa, mutta se ei kuvaa määrittämisprosessia. Ulottuvuudet kuvaavat myös leikkauspistettä, jossa sosiaalityöntekijä toimii: professionaalisten, juridisten, hallinnollisten ja poliittisten ehtojen ja mahdollisuuksien kentässä. Poliittisten ja hallinnollisten ehtojen ja mahdollisuuksien taustalla on talous. Se heijastui Kunnan työntekijävajauksessa ja lisääntyvänä työmääränä. Se vaikuttaa valtion ja kunnan päätösten sisältöön ja ihmisten elinoloihin. Se on myös sosiaalityöntekijän toiminnassa.

Yhteenveto teoreettisen ymmärryksen täsmentymisestä

Aikaisemmassa tutkimuksessa kiinnitin huomiota asiakkuuden vireilletulon kirjaviiniin kirjaamiskäytäntöihin. Kiinnostuin tästä prosessista ja sen heijastuksista kuntakohtaisen lastensuojelun avohuollon asiakkaita koskevan tilaston tuottamiseen. Epäilin myös, että prosessi on tietyllä tapaa hyvin subjektiivinen. Sosiaalityön puuttet ja toimistokohtaiset menettelytavat voivat vaihdella samoin kuin työn määrä, laatu ja työntekijäkohdainen jakautuminen. Ryhdyinkin tutkimaan lastensuojelun avohuollon asiakkuuden määrittämisprosessia ruohonjuuritasolla, sosiaalityöntekijän tuottamana määrittämisprosessina. Oletin, että tutkimalla sosiaalityöntekijän toimintaa voidaan ymmärtää lisää myös valtakunnallisen tilaston tuottamisesta, sillä se koostuu näistä määrittämisprosessista.

Tutkimus tehtiin yhteistyössä kahden keskenään erilaisen kunnan, Kaupungin ja Kunnan, sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkittavana oli yhteensä neljä tapausta. Lastensuojelun asiakkuuden määrittämisprosessi sisältää näkymättömiä seikkoja, joita yritettiin saa-

da näkyviin ja tutkittavaksi. Eksplikoinnin apuna käytettiin määrittys- ja aikajanaa, jonne koostettiin yhteisissä tutkimuskeskusteluissa aineistoa eri lähteistä. Näin kehkeytyvä käsitys asiakkuden määrittymisestä tuotettiin dialogisesti tulkiten, vaikka raportoidut käsitykset ovatkin tutkijan tulkintoja.

Oletin, että sosiaalityöntekijät suuntautuvat määrittelemään asiakkuutta käyttäen erilaisia kognitiivisia, emotionaalisia ja moraalisia elementtejä tapauskohtaisesti eri tavoin yhdistyneenä. Havaitsin kognitiivisten elementtien avulla rakennettavan koherenttia kertomusta, emotionaalisten elementtien avulla tunnusteltavan, onko kertomus luotettava ja mielekäs sekä moraalisten elementtien avulla oli mahdollista henkilökohtaisesti vakuuttaa sitä, että tapaus kuuluu sosiaalityöntekijän tehtäviin ja että määrittäminen toteuttaa lapsen etua.

Hypoteesien täsmentyminen

Muotoilin tutkimuksen alussa hypoteesit väljästi. Osoittautui, että sosiaalityöntekijän orientoitumista ohjaavia kognitiivisia, emotionaalisia ja moraalisia tekijöitä oli mahdollista eritellä ja että niiden välillä on käytännössä kiinteä yhteys. Se ilmenee ja muotoutuu tapauskohtaisesti ja se tuo näkyviin lastensuojelun sosiaalityön sisällön ja sen ehtojen moninaisuuden.

Lähdin ajatuksesta, jonka mukaan sosiaalityöntekijä on *aktiivinen* toimija. Oletin, ettei hän tuota määrittystä passiivisesti, vaan tapauskohtaisesti muotoutuva toiminta ja siinä tapahtuva asiakkuusmäärittäminen on aktiivisen subjektin suuntautumisen ja konstruoinnin tulosta. Olisi helppoa tulkita asiakkuuden määrittymisen prosessia niin, että siinä korostuu työntekijän passiivisuus. Työntekijä ei välttämättä "ota ohjaksia käsiinsä" eikä vie oma-aloitteisesti ja päämäärätietoisesti tutkimustaan eteenpäin. Lopulta aktiivisuus täsmentyi ymmärryksessäni siten, että sosiaalityöntekijä on *virittynyt* havainnoimaan tarjolla olevaa tapausta (hänen tulkintansa mukaan) ominaisesti määrittäviä seikkoja. Samalla hän yrittää pysyä tietoisena siitä, mitä hänen toimintansa kannalta merkittävässä puitteissa ja suhteissa tapahtuu ja mitä tapahtuu työympäristössä yleisemmin. Virittyminen on toisaalta "pakollista", hänen juridinen ja hallinnollinen tehtävänsä on selvittää asiaa. Mutta virittyminen on myös ammatillista ja inhimillistä. Ensi kohtaamisesta alkaen asioihin, ympäristöön ja ihmisiin *luetaan* ominaisuuksia, ne *tuotetaan* joskin, niille *luetaan merkityksiä*. Tulkitseminen on aktiivista toimintaa.

Sosiaalityöntekijä on aktivoitunut selvittämään asiaa, mutta asia etenee myös hänestä riippumatta, ja tietyissä vaiheissa hän interventiota-solla "vain" reagoi. Sosiaalityöntekijä toimii tapahtumien virrassa. *Muotoutuvat kertomukset ovat kaiken aikaa keskeneräisiä*, tilanteet muuttuvat. Itse asiassa tulevaisuutta koskevat ennusteet muuttuvat, ja kehityksen suunnasta saattaa olla vaihtoehtoisia kuvia, joista toiset ovat uskottavampia ja toivottavampia kuin toiset. Tässä lähtökohtaisessa epävarmuudessa sosiaalityöntekijä on saattanut pitkäänkin olla sisäisesti aktivoitunut pohtimaan puuttumisensa moraalisia perusteita, vaikka ei välttämättä tietoisesti eikä verbaalisesti. Sosiaalityöntekijä voi vain arvailla tulevaisuutta ja toivoa, ettei lapselle aiheudu lisää pahaa. *Näennäinen reaktiivisuus ja passiivisuus saattaakin olla aktiivista moraalisten tunteiden koettelua ja oikeutuksen hakua toiminnalle.*

Sosiaalityöntekijä (niin kuin ei kukaan ihminen) *ei koskaan voi olla varma* seuraavista tapahtumista. Hän joutuu kaiken aikaa *varautumaan*, Bateson (1988) kiteyttää: "the next fact ei never available." Sosiaalityöntekijän orientoituminen ajan virrassa on suuntautumista sen mahdollisuuden kanssa, että tulee uusi tieto, joka todentaa, tuottaa ambivalenssia taikka muuttaa siihen mennessä tuotettua kertomusta. Tavallaan sosiaalityöntekijä koettelee, hyväksyy ja hylkää hypoteesejaan tutkimuksensa edetessä. Erilaiset kertomusehdokkaat saattavat kehittyä rinnan, toisiaan muokaten tai ne ovat kilpailevia ja toisensa poissulkevia.

Muutoksiin varautuminen on yhtäältä *yleistä*, sillä yleisen käsityksen mukaan lastensuojelun asiakaskunnan elämäntapahtumiin kasautuu yllättäviä käännteitä ja huonoja olosuhteita (Jonsson 1973, 93) enemmän kuin keskimäärin väestön perheille. Toisaalta varautuminen on *erityistä* tapauskohtaista "varasuunnitelman" valmistelua, johon erilaiset ennakoinnit kytkeytyvät. Varasuunnitelmalla voidaan varmistaa ainakin kaksi asiaa: lapselle tämän tarvitsema apu ja sosiaalityöntekijälle tausta. On mahdollista, että sosiaalityöntekijä joutuu yhä useammin osoittamaan, mitä on konkreettisesti tehnyt tilanteessa, jossa häntä syytetään huonosti tehdystä työstä.

Muutoksessa sosiaalityöntekijä joutuu arvailemaan, ja se heijastuu tietyissä tilanteissa asiakirjakirjoittamiseen. Hänen intuitiivinen tunteensa ilmaisee, että esiintulleella asialla on jokin merkitys tässä kokonaisuudessa ja että tällä tiedolla on vielä joskus käyttöä. Arvailu herkistää havainnoinnin valikoivuutta. Tapaukset tuovat sosiaalityöntekijän mieleen aikaisempia kokemuksia, ja se myös intuitiivisesti ohjaa toimintaa kohti tiettyjä ratkaisuja. Väittäisin, että myös *sitä, mitä sosiaalityöntekijä*

muistiinsa tallentaa taikka mitä muistiinpanoihin kirjaa tai mitä hän muististaansaa noudettua, ohjaa tietty intentio ja siihen liittyvä ennakointi. Intentio yhtä lailla kuin ennakoitakin voi olla sosiaalityöntekijälle itselleen tiedostamaton.

Tapaukset ovat erilaisia sen suhteen, miten nopeassa tahdissa ne tulevat vireille ja miten paljon sosiaalityöntekijä alussa tietää tapauksen historiasta. Vaikkei hän tietäisi siitä paljoakaan, hän näistäkin vihjeistä luo kertomusta, jota peilaa nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. On eri asia aloittaa "rysähtävän" tapauksen konstruointi nykyisyydestä kuin tuottaa kertomusta hiljalleen. Pohdittavana on perustava kysymys: mikä on todellisuus. *Kaikki määritystä tuottavat orientoitumisen elementit sisältävät virhelähteitä.* Luotettavuutta on koeteltava joka suuntaan, ja tässä ovat kaikki suuntatumiskeinot käytössä.

Sosiaalityöntekijällä ei ole käytettävissä kaikkea tapausta määrittävää tietoa. Sekä muiden palveluyksiköiden ammattilaiset että asiakkaat valitsevat, mitä kertovat. Jokaisella on omat kokemuksensa ja jokaisen kertomus sisältää samanaikaisesti useita intentioita ja motiiveja. Salaisuusrakenteet synnyttävät aina liittoutumia kolmatta osapuolta vastaan. Se heijastuu tärkeissä suhteissa ja siihen liittyy vallankäyttöä (vrt. Imber-Black 1993). Sosiaalityöntekijä joutuu tunnustelu- ja arvailutehtävään, jossa hän ei voi välttää kognitiivisia, emotionaalisia eikä moraalisia ristiriitoja, jotka kuormittavat häntä erityisellä tavalla.

Tutkimuksessa ilmeni, että ammatillisten tahojen arvioita pidetään yleensä luotettavina, erityisesti lastensuojeluilmoituksen yhteydessä. Luottamus ei kuitenkaan osoittaudu sellaiseksi, että aina asiakkuusprosessin kulussa toimittaisiin annetun ammattilaisen arvion tai lausunnon mukaisesti. Sosiaalityöntekijä joutuu tutkimaan ristiriitaisten näkökulmien perusteita ja johtopäätösten pitävyyttä. Tässä häntä auttavat *laadullisten tutkimusmetneelmien käyttö ja niiden hallinta.* Sosiaalityöntekijä itse lopulta vastaa siitä, mihin on kertomuksensa perustanut. Hänen on oltava vakuuttunut sen pitävyydestä ja lähteiden luotettavuudesta.

Sosiaalityöntekijän suuntautumisen saaminen näkyväksi ja tutkittavaksi on erityislaatuinen tutkimustehtävä. Määritysprosessi sisältää monia dokumentoimattomia ja implisiittisiä asioita sekä tietoa, jota on vaikea (jollei mahdotonta) pukea sanoiksi. Uskoin, että tätä voi kuitenkin yrittää kokeilemalla erilaisia metodeja. *Olenkin saanut saanut esiin sellaisia seikkoja, jotka eivät tavallisesti ole näkyviä sosiaalityöntekijöille itselleenkään.* Tärkeintä on voida eritellä eri lähteistä koottua aineistoa

yhdessä, *dialogisesti tulkiten*, keskinäisen luottamuksen ilmapiirissä. Yhteinen tulkinta edellyttää *useita* pohdintoja, joissa palataan, koostetaan, kerrytetään ja valaistaan aineistoa monelta suunnalta. Seka aineisto että tulkinnat ulkoistettiin janalle.

Näkymättömyyttä tutkiessani käytin myös “näkymätöntä metodia”. Kuvasin viimeisen tapauksen yhteydessä, miten yritin eläytyä sosiaalityöntekijän tilanteeseen. Sen seurauksena ”*näkymättömät*” tekijät *alkoivat hiljalleen täsmentyä ja eriytyä*. Olen erottavinani kolmenlaisia asiakirja-aineiston sisältämiä “näkymättömiä” asioita. Ensinnäkin sellainen aineisto on “näkymätöntä”, joka on ilmaistu “toisin”, epäsuorasti. Ilmaisu voi *sisältää useita merkityksiä*, esimerkiksi Sinikan tapauksessa “sukupolvien välinen kuilu” itse asiassa merkitsi, että äidin on uskonnollisuutensa läpi vaikea tavoittaa tyttärensä itsenäistymispyrkimyksiä. Toiseksi merkintä voi olla *vihjeellinen*. Asiakirjamerkintä “isä juo” tarkoittaakin juomisen dokumentoinnin ohella viittausta siihen, että lapsista ei huolehdi silloin kukaan. Kolmanneksi asiakirja-aineisto saattaa kokonaan *vaieta* joistain seikoista, kuten edellä mainitussa tapauksessa äidin uskonnollisuudesta tai Jatan tapauksessa vakioilmoittajan omasta asiakkuudesta lastensuojelussa.

Lastensuojelun sosiaalityö tunnustelutyönä

Olen päätenyt määrittelemään lastensuojelun sosiaalityön *ammattilliseksi tunnustelutyöksi*. Sosiaalityöntekijä pyrkii vuorovaikutuksessa monien tahojen kanssa tunnustelemaan erilaisilla kentillä sellaisen toiminnan mahdollisuuksia, joka toteuttaa lapsen etua.

Tunnustelu on kokonaisvaltaista. Sitä eivät ohjaa teoria, tiedot, tunteet eikä moraalit erillisinä, vaan näiden elementtien yhdistelmänä muodostuu tapauskohtaisesti sosiaalityöntekijän *intuitiivinen tulkinta*. Sosiaalityöntekijä tajuaa intuitiivisesti lapsen olosuhteet, toimintansa kontekstin sekä näiden kohtaamisessa konkretisoituvat toimintansa mahdollisuudet. Ne ovat osin näkymättömällä tavalla läsnä lastensuojelun asiakkuuden määrittämisessä. Tällä en ota kantaa siihen, onko määrittäminen “oikean” suuntainen, kuvaan ainoastaan määrittämisprosessia.

Pohdiskelu ja johtopäätökset

Lastensuojelun sosiaalityö on monenlaisten asioiden jatkuvaa tunustelua eri kentillä. Tunnustelu vuorovaikutussuhteissa on samalla sosiaalisen todellisuuden konstruointia, lastensuojelun asiakkuuden tuottamista. Tässä tunnustelussa minulla on ollut heikot teoreettiset sitoumukset ilmiön tutkimiseen. En ole kiinnittynyt lujasti mihinkään vahvaan teoriaan enkä ismiin. Välillä olen kaivannut niitä tuekseni. Vahvan teoreettisen sitoumuksen hyvä puoli on, että se auttaa etsimään, jäsentämään aineistoa. Sen heikko puoli on, että se ehkä samalla valikoi ja auttaa löytämään etsimäänsä. (Vrt. Bateson 1988.)

Käytin jäsenyyksenä Galperinin marxilaiseen teoriaan perustuvaa psyykkisen orientoitumisen kehikkoa, mutta en lukkiudu siihen. Saan sosiaalisesta konstruktionismista tukea ajatuksilleni. Ymmärrän tutkitavan ilmiön muuttavana osana yhteiskunnallista muutosta, jossa muutos yhdessä asiassa vaikuttaa systeemiin toimintaan laajemmin. En tarkastele samanaikaisesti ilmiön kaikkia puolia enkä yritäkään mahduttaa niitä yhteen kuvaan. Raja ja fokusoin tarkasteluni sosiaalityöntekijän näkökulmaan, josta määrittelykonteksti aukeaa. Tuloksena ei siten ole vahva teoria, vaan olen edelleen ilmiön armoilla. Siten tutkimusprosessi on tavallaan ollut uskollinen tutkimuskohteelle: ilmiö ei pelkisty, se on edelleen hämärä. Taidan olla tekemisissä sumean logiikan (Kosko 1993) ja häilyväisyyden (Bauman 1996, 47—59) kanssa.

Heikko teoreettinen kiinnittyminen vallitseviin ismeihin on pakottanut kyselevään tutkimusotteeseen. Se on ohjannut työtä reflektiiviseen suuntaan. Sosiaalityöntekijän lastensuojelun asiakkuuden tuottamiseen ja sen tutkimiseen tarvitaan sensitiivisyyttä, jota vahvat sitoumukset saattavat rajoittaa. Hämäryyttä ei voi loppuun asti selittää pois, jäsentää. Pohdin lopuksi kuuden teeman kautta, mitä annettavaa tutkimuksella voisi olla lastensuojelun sosiaalityölle.

Teoreettinen ja käytännön tieto lastensuojelutyössä

Tutkimuksen ja käytännön suhteet nähdään usein varsin yksinkertaisina (Lehto 1991, 55). Sosiaalityöntekijöiden toimintaa on kritisoitu epäteoreettisuudesta, jopa teoriattomuudesta. Arkijärjen käyttöä ja käytäntöön kytkeytynyttä teoreettista jäsenystä on pidetty riittämättömänä ja epätieteellisenä. Sosiaalityökeskustelussa korostetaan usein praktiseen, käytännön tietoon ja toimintaan perustuvaa tietoa, ja sitä pidetään vä-

hintään yhtä arvokkaana kuin teoreettista tietoa. Ajoittain nämä erilaiset tiedon lajit on esitetty toisilleen vastakkaisina ja kilpailevina. Vastakkain asettelulla saadaan näiden tietämisen ja toimimisen tapojen erot esiin, mutta samalla voidaan hämärtää niiden keskinäistä yhteyttä. (Ks. Kananoja & Pentinmäki 1977, 42; Payne 1992 ja 1996; Sternberg & Wagner 1986; Argyris & Schön 1974; Gergen & Seim 1990, 1—8.)

Kysymys, tarvitseeko sosiaalityöntekijä teoriaa, on mieleton (Holzkamp 1986). Holzkamp kuvaa väitettään empiirisen esimerkin avulla: Lapsen kehitys on häiriintynyt, koska äiti ei pidä riittävästi huolta lapsesta. Yritykset tukea äitiä saamaan elämänsä järjestykseen eivät ole tuottaneet tulosta. Koska on ennakoitavissa, että lapsen tilanne ei parane kotona, pitää lapsi sijoittaa kodin ulkopuolelle yksikköön, joka on kokemuksen mukaan saanut tulosta häiriintyneiden lasten hoidossa. Sosiaalityöntekijän laatima *kuvaus perustuu Holzkampin mukaan teoriaan, teoreettiseen peruskäsitykseen* siitä, että lapsen lähiympäristö vaikuttaa lapsen kehityksen häiriintymiseen. Peruskäsitys *sisältää ennakkoinnin* : jos muutoksia lapsen lähiympäristössä ei tapahdu, lapsen häiriintyminen pahenee. Holzkampin mukaan sosiaalityöntekijöiden *työkäytännöt sisältävät implisiittisen teorian, jolla on empiriasuhteensa*. Peruskäsityksissä ilmaisunsa saavaa suhdetta kohteeseen hän nimittää kohdesuhteeksi, joka taas sisältää suhteen teoreettiseen kategoriaan, kategoriasuhteen. (Holzkamp 1986, 90; kursivointi TH.) Teorioilla on siten empiriasuhteensa ja kategoriasuhteensa. *Käytännön toiminnassa käsite luo kohdettaan ja kohdetta kuvaavat käsitteet tulevat vuorovaikutuksessa uudelleenarvioituiksi*.

Scribner (1986, 13—30) jäsentää *käytännön ajattelun* luonnetta. Hän kytkee sen toimintaan ja määrittelee käytännön ajattelun *toiminnassa olevaksi mieleksi* (mind in action). Se sisältyy laajamittaisesti tarkoitukselliseen toimintaan jokapäiväisissä työtehtävissä. Työtehtävien suorittamisen ominaispiirre on, että monet siinä ilmenevät ongelmat on asetettu jo sosiaalisten instituutioiden tavoitteissa ja teknologisissa olosuhteissa. Niistä tulee toiminnan ehtoja. Subjekti joutuu muotoilemaan työprosessissa kohtaamansa ongelmat uudelleen näillä ehdoilla. Ongelmilla on Scriberin mukaan yleinen muoto, mutta niiden muotoilua ei ole loppuun asti määritelty. Tämän tekee työntekijä arkityössään. Käytännön ajattelun luova aspekti onkin *konstruoida ja määrittää ongelma uudelleen* (emt., 21; myös Bruner 1979, 94). Praktinen ja teoreettinen tieto välittyy ja kertyy siten *kokemuksen kautta*. Se yhdistyy toiminnassa hankituksi tietotaidoksi — tai miksipä ei taitotiedoksi. Kokenut työn-

tekijä ei Scriberin tutkimushavaintojen mukaan käytä ongelmanratkaisussa hyväkseen vain ongelmien muotoilua vaan myös ympäristöä.

Lastensuojelun sosiaalityössä teoreettinen ja käytännön tieto yhdistyy tapauskohtaisesti. Käyttöteoria muotoutuu erilaisista teoreettisista aineksista (esim. Payne 1992), joiden sosiaalityöntekijä on *kokenut toimivan* käytännössä. Sulattamallaan teoreettisella käsityksellä hän jäsentää ja selittää eri asioiden yhteyksiä. *Sovelaminen on luova prosessi.* Toimivuuden kannalta on tärkeää, että sosiaalityöntekijä kokee sen jäsentävän työtään ja että hän uskoo jäsenyyksien toimivan yksittäisissä tapauksissa. Sovelletujen teorioiden painotukset vaihtelevat niin kuin sosiaalityöntekijöiden omaksumat metodiset lähestymistavatkin. Vaikka metodinen ja teoreettinen kirjo on suuri, sovelluksissa on jotain yhteistä: niitä soveltaa sosiaalityöntekijä. Terapiamenetelmien tuloksellisuutta koskevat tutkimukset ovat tuottaneet toistuvasti saman johtopäätöksen: tuloksellisin on menetelmä, jonka terapeutti hallitsee ja johon hän uskoo (Arnkil & Eriksson 1996, 211). Työkäytäntöjen sisältämät implisiittiset teorit on mahdollista eksplikoida ja niitä on myös mahdollista kehittää käytäntöyhteydessään.

Sosiaalityöntekijä päätöksentekijänä ja vallankäyttäjänä

Tutkimuksessa on korostunut sosiaalityöntekijän toiminta ja asema, koska juuri sitä on tutkittu. Kysymys ei ole sosiaalityöntekijän mielivallasta, vaikka subjektiivinen näkökulma korostuukin. Sosiaalitoimiston lastensuojeluasioista vastaavan sosiaalityöntekijällä on erityisiä *valtuuksia*. Esimerkiksi koulukuraattorit ovat sosiaalityöntekijöitä, he työskentelevät virastossa ja kouluilla ja heidän toimintaansa säädetään lastensuojelulaissa⁸². Vaikka heidän organisatorinen asemansa olisi sosiaalitoimen alaisena, he eivät yleensä tee lastensuojelulain mukaisia päätöksiä. *Lastensuojeluerityistä onkin se, mikä seuraa pakkotoimiin liittyvistä valmistelu- ja päätöksentekovaltuuksista.* Erityistä on myös se, miten tämä suuntaa yhteistyökumppaneiden käsityksiä lastensuojelutyöstä. Peltosen (1995) tekemän selvityksen mukaan erään kaupungin kaikki lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset muistivat lastensuojelun tehtäviä luonnehtiessaan mainita huostaanottamisen ja lasten sijoittamisen kodin ulkopuolelle, ja joillekin se oli ainoa mieleyhteys lastensuojelun tehtäviin. Sosiaalityöntekijät saattavat usein

⁸² LsL 7 § ja LsA 2 a §.

kokea, että monella viranomaisella on väärä kuva heidän työskentelytapaansa (Pösö 1995, 43). Sosiaalityöntekijän toimintavaltuudet voivat olla hänelle itselleen selvät, mutta ne eivät välttämättä ole sitä muille yhteistyötahoille. Voi myös olla niin, että sosiaalityöntekijä pidättäytyy käyttämästä valtuuksiaan. Yhteistyössä valtuudet saattavat hämärtyä.

Sosiaalityöntekijä toimii asiakkuusmäärittystä tuottaessaan *päätöksentekijänä*. Tämä erityinen rooli korostaa sosiaalityön ja sitä koskevan tutkimuksen välisiä erilaisuuksia. Tutkija voi lykätä johtopäätöksen tekoa vaikeissa ongelmissa tai määrittellä ongelman uudelleen, rajata tarkastelua. Hän voi tutkimusprosessin jälkeen todeta teorian kehittyneen ja luoda sen mukaan uusia kategorioita. Sosiaalityöntekijän on ratkaistava asiat usein viivytyksettä ja epävarmuuden tilassa. Hän on päivittäin useiden avointen tutkimustehtävien ja aineistorunsauden edessä. Hän ei voi rajata muuttujien määrää etukäteen, vaan hänen on otettava huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat. (Ks. Sipilä 1985, 15—16.)

Eriytyisyys ja ainutlaatuisuus on siinä, että sosiaalityöntekijä ei vain tutki tapaustaan, vaan hän myös *toiminnallaan vastaa* siitä, että ratkaisu on ”lapsen edun mukainen”. Hän vastaanottaa *henkilökohtaisesti* ihmisten palautteita eri toimintakentillään, ja palautteet heijastuvat sosiaalityöntekijälle tärkeissä vuorovaikutussuhteissa. Sosiaalityöntekijä ei vastaa ainoastaan siitä, että hänen tuottamansa määritykset ovat perusteltuja, vaan *hänen tehtävänsä jatkuu psykososiaalisena työnä*. Hän vastaa ennen kaikkea siitä, *mitä päätöksestä seuraa muille subjekteille*. Hänen ratkaisunsa saattaa muuttaa merkittävällä tavalla perheenjäsenten elämää.

Sosiaalityöntekijä käyttää tehtävässään sekä asiantuntijavaltaa että päätöksentekovaltaa. Valtio omine koneistoineen, profession edustajat ja kansalaisyhteiskunta *valvovat* tämän vallan käyttöä. Se, missä määrin tärkeäksi ”normalisoivaksi katseeksi”⁸³ kukin näistä tahoista yksittäisissä tapauksissa muodostuu, riippuu monista tekijöistä. Ne tulevat vaihtelevin tavoin asiakkuusprosessin eri vaiheissa sosiaalityöntekijän sisäiseen dialogiin. Sosiaalityöntekijä saattaa miettiä sitä, miltä hänen toimintansa ja päätöksensä näyttävät tärkeiksi koettujen tahojen ja niissä henkilöityvien ihmisten silmissä.

Juhani Lehto (1991, 197) epäilee, ettei kontrollin näkyväksi tekeminen riitä ja ettei vallankäytön välttämisyrittäminen onnistu, vaan se ”piiloutuu” erittelemättömänä. ”Piilottaminen” on Lehdon mukaan keskeinen selviytymisstrategia siitä ristiriidasta, että työntekijöiltä sekä odote-

⁸³ Käsitteestä ks. Arnkil & Eriksson (1996).

taan tällaisia toimintoja että niiden välttämistä. Malcolm Payne korostaa erilaisen vallankäytön tunnustamista sosiaalityöhön kuuluvaksi. Tärkeätä on, että sosiaalityöntekijä tietää käyttävänsä valtaa ja että hän käyttää sitä eettisesti hyväksytyissä rajoissa (Payne 1996, 138).

Sosiaalityöntekijä päättää asiakkuudesta. Oleellista on, tekeekö sosiaalityöntekijä sen asiakkaalle näkyvästi vai näkymättömästi. Tutkitut tapaukset ilmensivät erilaisia ratkaisuja. *Vasta kun valtakysymys otetaan eksplisiittisesti esille asiakassuhteessa, sitä voidaan ratkoa.* Valtakysymystä ei kuitenkaan voida yhdessä asiakkaan kanssa ratkaista, vaan viime kädessä sosiaalityöntekijä tekee päätöksen ja vastaa siitä. (Myös Jons-son 1973, 14.) Vuorovaikutus ei tapahtu tasavertaisten välillä, vaan osapuolet eroavat toisistaan muiden muassa yhteiskunnallisen ja taloudellisen valta-aseman, professionaalisen arvostuksen ja intressien suhteen (Payne 1996, 138).

Määrittystä ei voi eksplikoida silloin, kun se ei ole "valmis", vaan se on vasta määrittymässä. Tämä on ominaista asiakkuuden vireilletulovaiheessa. *Hämäryys heijastuu yhteistyösuhteisiin.* Kun asiaa vasta tutkitaan, sosiaalityöntekijällä ei ole yhtä vankkoja eettisiä perusteita eikä selkeitä juridisia valtuuksia esimerkiksi tietojen saamiseksi muilta viranomaisilta kuin olisi huostaanottotilanteessa. Kun yhteistyön ulkoiset ehdot ovat hämärät, yhteistyön ehdot *painottuvat epävirallisiin ja henkilökohtaisiin suhteisiin*, siis myös psykososiaalisiin tekijöihin.

Mitä tietoisemmin sosiaalityöntekijä käyttää määrittely- ja päätöksentekovaltaansa sitä helpompi hänen on se myös eksplikoida. Sosiaalityössä on ollut vaiheita, jolloin valtakysymystä on vältelty ja siitä on vaiettu. On korostettu asiakaslähtöisyyttä, yhteistyötä asiakkaan kanssa, yhteistä määrittelyä, yhteistä huoltosuunnitelmaa ja on jopa väitetty, ettei asiakassuhteeseen liittyisi vallankäyttöä. On vuorovaikutuksen laatu ja sisältö millaista tahansa, sosiaalityöntekijän positio lastensuojeluasiassa sisältää jo rakenteessaan valtaelementtejä, ja siksi sitä ei voi selittää pois. Asiakkaille ei yleensä ole epäselvää, että sosiaalityöntekijä käyttää valtaa (Foucault 1980; White & Epstein 1990, 29; Hessle 1988; Lorentzon 1992; Peräkylä 1997).

Sosiaalityöntekijä on lastensuojelun asiakkuutta määritellesään samanaikaisesti monessa eri roolissa. Hän 1) tutkii ja arvioi, 2) päättää asiakkuudesta ja 3) tukee ja järjestää palveluja tulkitsemansa tarpeen mukaan asiakkailleen. Itse asiassa sosiaalityöntekijä *valmistelee, päättää ja toimeenpanee* lastensuojelun asiakkuuspäätöksen. Siten ei ole ihme, että ilmiö näyttäytyy ristiriitaisena ja että luottamus ja luotetta-

vuus nousevat erityiseksi teemaksi. Luottamuksen luominen ja ylläpitäminen prosessissa, joka sisältää keskenään erilaisia tehtäviä ja rooleja, on aito pulma. Yhdessä sosiaalityöntekijässä, yhdessä ihmisessä ja viranomaisessa, pitäisi yhdistyä eri tehtävistä suoriutuminen. Tästä vastuusta sosiaalityöntekijä ei koskaan pääse irti, ja tämä elementti on näkymättömänä mukana asiakkuusprosesseissa.

Sosiaalityön ulkoiset puitteet

Sosiaalityöntekijän kompetenssi sekä käytettävissä olevat tukimuodot, organisaatio ja koetut voimavarat sisältyvät asiakkuuskertomukseen. Ne eivät ole sen ulkopuolella, mutta niitä voi nimittää ulkoisiksi ehdoiksi. Kulttuuriset, ammatilliset, taloudelliset, hallinnolliset ja poliittiset tekijät sisältyvät tuotettuun kertomukseen. Ne muotouttavat kertomusta jo siitä lähtien, mitä asioista havaitaan, mitä niistä muistetaan ja miten näitä aineksia yhdistellään. Niinpä asiakaskertomus muotoutuu *subjektiivisenä tuotoksena, joka riittävän hyvin sopii ulkoisiin ehtoihin ja joka on mahdollista toteuttaa näissä ehdoissa*. Ulkoiset ehdot kontekstoituvat tuotettuun kertomukseen. Sosiaalityöntekijä tekee sen intuitiivisesti. *Laajempi konteksti on intuitiivisesti läsnä "maaston tuntemuksena"*. *Se on elimellinen osa kertomuksen muodostumista*. On eri asia, kuinka tietoista tai reflektoitua se on. Saattaa olla, että jossain tilanteessa sosiaalityöntekijä puhuu asiakkaasta, vaikka itse asiassa "diagnostisoikin" kokonaisuutta, koska jokaisessa tilanearviossa on läsnä "tacit knowledge". Yksityskohdalla tai yksittäisellä informaatiolla ei ole merkitystä ilman kontekstia, johon se liittyy.

Kun asiakasmäärä on suuri, koulutus vähäinen ja työnohjaus puuttuu, on tästä huolimatta tavallista, että syyllisyyttä tekemättömistä töistä ja "roikkuvista" asioista kokee nimenomaan sosiaalityöntekijä. Sosiaalityön selvityshenkilö Aulikki Kananoja (1997, 21) tunnistaa ristiriidan raportissaan. Hänen mukaansa ulkopuoliset paineet nakertavat työntekijöiden ja esimiesten välistä luottamusta sekä vaikeuttavat ammatillisten arviointien avointa käsittelyä. Kananoja korostaa ammatillisuuden ja taloudellisten realiteettien välisen eettisen ristiriidan kaksikerroksisuutta yhtäältä sosiaalityöntekijän ja hänen esimiehensä ja toisaalta sosiaalijohdon ja kuntajohdon välissä.

Lastensuojelulain toteuttamiseen liittyy yksilöllisen ja kollektiivisen moraalien ristiriita. Lakiin on kirjattu toimintaperiaatteita, mutta käy-

tännössä ei ole tutkittu, miten nämä juridiset lausumat toteutuvat. Etsimättä tulee mieleeni tilanne, jossa kollektiivista vastuuta ja moraalia edustava kunnan budjettikehys asettaa käytännössä rajat sille, millaisia päätöksiä sosiaalityöntekijä saa tehdä; sosiaalityöntekijän saattaa olla mahdotonta joissain yksittäistapauksissa toimia yksilöllisen moraalin ja vastuunsa mukaan. Tällaisessa tilanteessa (kuten suuria kustannuksia vaativa huostaanotto- ja sijoituspäätös) sosiaalityöntekijä saattaa joutua toimimaan vastoin omantuntonsa ääntä. Hän joutuu "valitsemaan" roolinsa taistelijan ja alistujan välillä, lapsen edun ja kunnan edun välillä. Kunnan edun voittaessa sosiaalityöntekijältä edellytetään huostaanoton vaihtoehtona intensiivistä sosiaalityötä. Se vaatii paljon aikaa, osaamista sekä voimia muutoin vähenemättömässä työmäärässä. Lastensuojelutyö edellyttää sosiaalityöltä joustavuutta. Viime kädessä joustoja odotetaan nimenomaan sosiaalityöntekijältä eikä sille puitteita luovalta virkamies- ja poliittiselta johdolta.

1980-luvulta lähtien sosiaalitoimistot ovat erilaistuneet yhä enemmän. Niillä kaikilla on virallinen ja epävirallinen rakenteensa. Viralliseen organisaatioon syntyy ja sisältyy aina *epävirallisia rakenteita ja toimintakäytäntöjä*. Ne voivat tukea tai heikentää muodollisen rakenteen toimintaa. Weissman, Epstein ja Savage (1993) kuvaavat, miten epäviralliset rakenteet sisältävät työntekijöiden mielipiteitä, jotka ajan myötä rakentuessaan muuntavat organisatoriset tapahtumat henkilöön kytkeytyviksi käsityksiksi. Tämä voi heidän mukaansa vaikuttaa siihen, miten tietyn henkilön tekemään aloitteeseen suhtaudutaan.⁸⁴ Työntekijät ja heidän työnsä rankeerautuvat. Tämä ei tapahtu ainoastaan työyhteisön sisällä vaan myös kunnan sisällä ja kuntien välillä, ja se tulee toistuvasti esille lastensuojelulaitosten (tai muun keskitetyn palvelun, kuten sosiaalipäivystyksen) henkilökunnan kommentteissa, kun he vertailevat eri suurpiirien selvitystyön tasoa lastensuojeluasioissa. Samoin lääninoikeuksien asiantuntijajäsenet toivat esiin kuntakohtaisen sosiaalityön erilaaisuuden (ja henkilöityneen luottamuksen) huostaanotto- päätösten valmistelussa (Asiantuntijajäsenten kokous 19.3.1997).

Weissmanin, Epsteinin ja Savagen (1993) mukaan epävirallinen rakenne muotoutuu työntekijöiden keskinäisen yhteistyöverkoston varaan. Tutkijoiden mukaan työntekijöiden välille kehittyy erilaisia *vaihdon malleja*, joista kehittyy sosiaalisen arvostuksen rakenne. Epävirallinen organisaatio toimii keskinäisen avun järjestelmänä, ja sillä on määrätyt

⁸⁴ Sosiaalityöntekijän mielipidesivulla julkaistu kirjoitus köyhien kohtelusta kunnassa johti sosiaalityöntekijän "kohteluun" (HS 11.1.1997 ja 13.4.1997).

normit. Tämä voi sekä tukea että ehkäistä hyvää palvelua. (Emt., 12—13.) Vaihdon malleja ja epävirallisia rakenteita kehittyi myös palveluyksiköiden välille. Kokenut työntekijä käyttää sosiaalisen ympäristön resursseja hyväkseen. Hänellä on käsitys kontekstista, kollegoidensa ja eri palvelujen vahvuuksista ja heikkouksista⁸⁵. Sosiaalityöntekijä peilaa tätä käsitystä tulkitsemiinsa tarpeisiin kussakin yksittäistapauksessa. Hänellä on kokemusta siitä, miten kannattaa asioida kunkin tahon tai asiantuntijan kanssa ja miten voi yrittää saada asiaansa eteenpäin. Esimerkiksi hän on oppinut toimimaan yhteistyötahojen kanssa niin, että saa heidän resurssinsa palvelemaan oman asiakkaansa etua siten, että voi vaikka siirtää koko asian tämän tahon asiakkaaksi. Hän osaa “säätää voimiaan”, ei yritä sellaista yhteistyökuviota, jonka käynnistymistä epäilee riittävästi, ja osaa minimoida ponnistuksensa. Yksiköiden työntekijöiden välille kehittyi erilaisia näkymättömiä lojaalisuussiteitä, ja henkilösuhteista tulee entistä merkityksellisempiä. Sosiaalityöntekijä voi myös vaihtaa roolia tapauskohtaisesti: joskus byrokraattinen rooli tehoaa, toisinaan advokaattina toimiminen.

Palveluyksiköiden erikoistuminen ja keskinäinen työnjako saattaa olla yleisellä tasolla selkeä ja määritelty, mutta on myös osoitettu, että eri palveluyksiköiden työntekijöillä on sekä toistensa tehtävistä että myös omasta perustehtävästään keskenään hieman eriävä käsitys. (Arnkil & Eriksson 1995b; Uusikylä 1996.) Konkreettisten tapausten yhteydessä tulevat esille ne *hämäräalueet, joiden osalta määrittelyä tehdään tapauskohtaisesti* (koeteltavissa oleva ulkoinen ehto). Tapauskohtaisen määrittelyn tuloksena voi löytyä toimintamuoto ja riittävästi resursseja sosiaalitoimiston ulkopuolelta siten, että lastensuojelun asiakkuusmäärittystä ei *välttämättä* tarvita. Tällöin yhtäältä lapsen ja perheen sosiaalisissa verkostoissa käydyt neuvottelut ja toisaalta ammattilaisten väliset neuvottelut voivat tuottaa ratkaisuja, joissa konkretisoituu *ehkäisevä lastensuojelutyö*. Se kytkeytyy voimavarojen kartoittamiseen, arvioimiseen ja niiden valikoituun aktivoimiseen. Siis kysymys on yhteistyöstä ja kysymys on subjekteista, joita tietyt tapaukset kytkevät yhteen. Parhaimmillaan lapselle järjestyy apu, jota hän erityisesti tarvitsee.

Olen eritellyt tutkituissa tapauksissa muotoutuvia voimavarayhdistelmiä sekä näiden osuutta lastensuojelun asiakkuusmäärittelyyn. Voi-

⁸⁵ Saattaapa moni tunnistaa itsensä tilanteesta, jossa hän kokee, että asiakkaalle pitäisi pehmittää tietä hoitoyksikköön. Tässä auttaa, jos tuntee yksikön sisäännoottokäytäntöjä ja työntekijöitä henkilökohtaisesti. Yhteyttä solmiessa on siten mahdollista “virittyä henkilökohtaiselle taajudelle” ja erilaisen suostuttelevaan vallankäyttöön tukeutuen valmistaa maaperää asiakkaan tulevaan hoitoon tässä yksikössä.

mavarayhdistelmät lastensuojelun asiakkuuden määrittämissä voidaan nähdä työnjaollisina kysymyksinä. Jokinen & Juhila & Pösö (1995, 18—19) nimeävät yhdeksi ongelman kategorisaation ulottuvuudeksi sosiaalityön organisaatioiden keskinäisen ongelmatyönjaon, jossa palveluyksiköiden välillä käydyissä neuvottelutilanteissa muokataan ongelman määrittämisen moraalinen ja juridinen oikeutus sekä kompetenssi yhteensopiviksi. Ongelman nimeämisen ohella pidän tärkeänä tarkastella *voimavarojen nimeämistä ja niiden konkreettista tuottamista* eri tahojen välisessä vuorovaikutuksessa.

Myös Mäntysaari (1991) painottaa neuvottelua: hänen mukaansa sekä organisaatioiden rationaalisuutta ilmentävät periaatteet että ihmisten tarpeet ovat neuvottelukysymyksiä. Byrokratian rationaalisuus on lopulta neuvoteltua järjestystä, ja asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen onkin näistä tarpeista esitettyjä tulkintoja ja määrittelyjä (emt., 250). Kysymys on paitsi asiakkuusmäärittelystä myös ammattilaisten välisestä neuvottelusta, joka puolestaan liittyy muuhunkin kuin vain asiakkaaseen. Kuvioon tulevat organisatoristen ja ammatillisten seikkojen lisäksi ammattilaisten aikaisemmassa yhteistyössä muotoutuneet käsitykset sekä “perintönä kulkevat” tulkinnat toistensa toiminnasta. Kysymys on myös näiden käsitysten uusintamisesta ja muuttamisesta käytännön yhteistyössä.

Hämäryyden tilastointi

Tutkimusintressini alkoi muotoutua ihmettelystä, jonka tilastolliset tutkimukseni tuottivat. Palaan näihin hämäräalueisiin. “Objektiivinen” tilaston tuottaminen lastensuojelun avohuollon asiakkuudesta osoittautui subjektiiviseksi toiminnaksi, sosiaalityöntekijän tulkinnan objektivaatioksi. Siinä ei voi sivuuttaa tilastoinnin taustalla olevaa hämäryyttä eikä todeta tilastojen esittämää tietoa yksioikoisesti “objektiiviseksi faktaksi”.

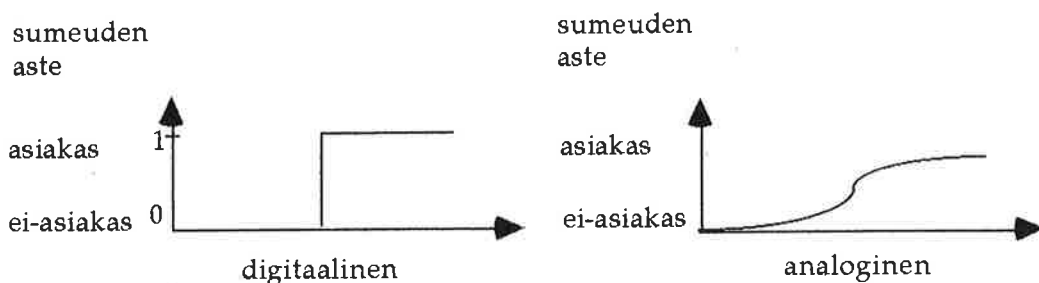
Yhteistyössä eri palveluyksiköiden välillä on merkittävä ja pääasiassa näkymätön työalue, asiakkuuden neuvottelu. Tutkimuksessa on käynyt ilmi, että sitä ei aina merkitä asiakirjoihin eikä sitä yleensä tilastoida. Tilastointi vaihtelee kuntakohtaisesti ja kirjavuus näkyy myös valtakunnallisissa tilastoissa. On kuntia, jotka tilastoivat viranomaisten väliset neuvottelut erillisinä, jolloin neuvottelukerrat eivät yhdisty asiakkaisiin. Tällöin halutaan tehdä näkyväksi viranomaisten välinen yhteistyö. On kuntia, jotka tilastoivat sosiaalityön piirissä olevat asiakkaat siten, että saadaan näkyville “pikkuasiakkaat”, tilapäisen neuvontaa ja ohjausta saaneet. Esimerkiksi Helsingissä lastensuojeluasiassa vain tilapäistä

neuvontaa ja ohjausta saaneita asiakkaita oli lapsikohtaisen tilaston mukaan peräti 41 % uusista asiakkaista vuonna 1995 (Heino - Sallila 1997b, julkaisematon). On kuntia, jotka tilastoivat lastensuojelun avo-
huollon asiakkaiksi kaikki "ehkäisevän työn" tapaukset, siis tiettyjen lähialojen piirissä olevat lapset (esimerkiksi koulukuraattorien asiakkaat). On myös kuntia, jotka jättävät tällaiset tapaukset tilastoimatta (Kauppi-
nen 1994).

Batesonin (1988, 118) pohjalta asiakkuusmäärityksen voisi pelkistää on-off -tilaan. Kysymys on erosta "ei-vielä-asiakas" ja "asiakas" -määritysten välillä, tapaus on joko asiakas tai ei-asiakas. Määritys olisi Batesonin ehdotuksen mukaan digitaalinen ja sen eri luokkien välillä on jokin kynnyksen ero. Se voidaan kuvata merkeillä 0 ja 1. Bateson käyttää ei-digitaalisesta "asteikosta" eli jatkumosta käsitettä analoginen. Analogista määritystä kuvaisi kellotaulu, jossa viisarit vain liukuvat; niiden keskinäinen suhde tuottaa analogisen ja tiettyihin konventioihin perustuvan käsityksen ajasta. Bart Kosko (1993, 53—57) käyttää esimerkkinä rajaa aikuisen ja ei-aikuisen välillä. Lain mukaan aikuisuus alkaa, kun henkilö täyttää 18 vuotta. Aikuisuuden muut merkit voivat ilmetä aikaisemmin tai myöhemmin kuin 18 vuotiaana. Aikuisuus ei ala aina samalla tavalla eikä kaikilla samaan aikaan. On kysymys aste-eroista, jotka ovat harmaan eri sävyjä. Tätä Kosko nimittää sumeaksi logiikaksi. Hän esittää kaksi kuvaa, jotka seuraavassa yhdistän Batesonin ajatukseen.

Sovellan esitystapaa lastensuojelun asiakkuuskäsitteeseen. Käyrän muoto vasemman puoleisessa kuviossa ilmentää digitaalista, tilastollista kategoriaa. Oikella se kuvaa sosiaalityöhön sisältyvää analogista ja asiakkuutta tunnustelevaa määrittymistä.

Kuva 13. Digitaalinen ja hämärä lastensuojelun asiakkuus.

Tilastolliset kategoriat muodostuvat luokista, jotka poissulkevat toisensa. Myös kognitiiviset elementit voidaan ajatella digitaalisiksi, sillä käsitteiden avulla eri ilmiöt nimetään ja samalla ne erotellaan selvästi toisistaan. Jolleivät käsitteet eriydy määrityksiltään, seuraa määrittelyvaikeuksia ja "hämärän alueita". Emotionaaliset ja moraaliset elementit voidaan mieltää pikemminkin ei-digitaalisiksi tai analogisiksi. Ne sijoittuvat *jatkumolle*, eivätkä ne välttämättä ole on-off -tyyppisiä verbalisesti käsitteellistyviä ja selvästi jollakin selkeällä (katkoksisella) asteikolla erottuvia. Niissä erottuvat mustavalkoisen sijasta harmaan monet sävyt. Batesonin (1988) kuvaama binokulaarisen näön syvyysvaikutelmaa voisi rinnastaa ammatillisen arvion tuottamiseen. Siinä yhdistyvät kahta erilaista kokemuskanavaa, kognitiivista ja emotionaalismoraalista, "pitkin" tuleva aineisto. Aineisto yhdistyy informaatioksi, ja se tuottaa yhdistyessään uuden ulottuvuuden, syvyyden: kokonaisvaltaisesti havaitun tulkitsemisen kerroksisuudessaan, ajassa ja paikassa.

Huoli lapsen edun toteutumisesta on luonteeltaan hämärä. Siitä tulee digitaalinen silloin kun se muuttuu lastensuojelun asiakkuusmäärittäykseksi, tilastoitavaksi asiaksi. Tässä on myös yksi selitys sille, miksi asiakkuuden tilastoinnin tausta on hämärä. Tilastointi edellyttää luokitte-
telua, ilmiöiden tuottamista ja sijoittamista käsitteellisiin luokkiin; luokkien tulisi olla katkoksellisia myös siitä syystä, että ne ATK-käsittelyssä voisivat löytää numeroarvonsa. Vaikutelmat ja tunnelmat kuuluvat tälle hämärän alueelle. *Lastensuojelun asiakkuuden tuottamisessa on siten kysymys hämäräiden ja selkeiden asioiden yhteensovittamisesta, kognitiivisten ja emotionaalismoraalisten asioiden suhteesta.* Hämärät seikat puetaan määrityksissä digitaaliseen kieleen, "liukuasteikkoiset" asiat joudutaan pakottamaan "katkoksellisiksi".

Hämäräalue on määrittelemättömyyden ja samalla se on sopimuksettomuuden tila. Lastensuojelussa sopimusten merkitys korostuu monella tavalla, ja erityisesti monet ongelmat korostuvat silloin, kun selkeitä sopimuksia ei ole tehty. (Ks. Peltonen 1995.) Sopimuksellisuus kytkeytyy myös tilastoinnin hämäryysalueisiin siltä osin, milloin tapaus tilastoidaan ja millainen sopimus on olemassa lastensuojelun asiakkuuden sisällöstä. Kuten tutkimus on osoittanut, sopimus ilmiön määrittelystä tilastointitarkoituksiin vaihtelee ja toisaalta itse ilmiö (tapaus) voi olla pitkäänkin määrittelyn kohteena tai sen määrittely saattaa muuttua. Sosiaalityöntekijän työskentelyn kohteena voi pitkäänkin olla sen määrittely, kenen (minkä tahon) asiakkaaksi tapaus määrittyy tai ketkä per-

heenjäsenet määrittellään lastensuojelutyön asiakkaaksi prosessin eri vaiheissa.

Lastensuojelutyön seuranta ja arviointi edellyttää määrittelyä. Jotta lastensuojelun sosiaalityötä voi evaluoida, on oltava tiedossa arvioinnin ja seurannan alkukohta, asiakkuuden määrittäminen.

Sosiaalityöntekijä yrittää tuottaa koherenttia kertomusta, jossa kognitiiviset seikat sopivat johdonmukaiseen kokonaisuuteen siten, että tulos on loogisesti muuta kuin pelkästään kognitiivinen tai pelkästään emotionaalinen. Lopputulos ei ole ainoastaan älyllinen kooste, sosiaalityöntekijän intellektuaalinen ponnistus, vaan sen on oltava hänelle itselleen vakuuttava kertomus. Sen on oltava sellainen siitä huolimatta, mitä sosiaalityöntekijä kirjaa muistiinpanoihinsa taikka miten perustelee asiaa päätösasiakirjoissa. Hänen on kyettävä suoriutumaan “mahdottomasta” tehtävästä: siirtämään kokonaisvaltainen käsityksensä kommunikotavassa muodossa asiakirjaan ja digitaalisessa muodossa tilastoon. Lisäksi kokonaisvaltaisen odotetaan sijoittuvan jonkinlaiseen syy-seuraus-suhteiden kausaalimaailmaan. Lopuksi sosiaalityöntekijän on voitava kokea sielunrauhaa; ratkaisun on oltava hänelle moraalisesti riittävän perusteltu. Tällaisen prosessin hahmottumisen jälkeen ymmärrän entistä paremmin perusjännitettä, josta kumpua sosiaalityöntekijöille yleinen ristiriitainen suhtautuminen asiakirja- ja tilastomaailmaan.

Kuka on lastensuojelun sosiaalityön asiakas?

Nostin tapauskäsittelyssä esiin kysymyksen siitä, miten lastensuojelun eksplisiittinen määrittely selkiyttää sosiaalityöntekijän asemaa suhteessa lapsiin ja tuleeko tässä vaiheessa lapsinäkökulma aikaisempaa selvemmin ohjaamaan toimintaa. Asiakirja-aineisto ei anna tälle selvää vahvistusta. Keskusteluaineisto kuitenkin ilmentää dokumentteihin verrattuna toisella tavoin lapsinäkökulman esilläoloa. Havaitsin, että sosiaalityöntekijät kuvaavat lasta huolen kohteenaan implisiittisesti. He alkoivat puhua lapsesta erityisen monipuolisesti vasta, kun kysyin sitä, siis kun avasin tämän näkökulman. Tässä tulee esiin jännittävä ilmiö, jonka myös Pösö (1995) havaitsi tekemissään haastatteluissa. Hän toteaa, että haastattelun alussa työntekijä ei muista yhtään lasten pahoinpitelytapauksia, mutta keskustelun jatkuessa näitä tapauksia muistuu mieleen ja ne myös avautuvat uudella tavalla, monipuolistuvat.

Lapsinäkökulma on implisiittinen. Kun näkökulma on implisiittisesti olemassa, sen on mahdollista olla virittämässä intuitiivista toimintavalmiutta lapsen edun suuntaan. Tutkittujen tapausten asiakirjoissa lapset ovat näkymättömiä erityisesti tapauksen vireilletulon ja alkuvaiheen kuvauksissa. Uusimmankin tutkimuksen (Mäenpää & Törrönen 1996; Egelund 1996) mukaan asiakirjoissa lasta kuvataan vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen kohteena. Keskustelumuiistiinpanoissa on vähän kuvauksia lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta ja sen laadusta sekä lapsen ei-kielellisestä ilmaisusta. Tutkijoiden mukaan lapsi ei yksilöidy viranomaisten muistiinpanoissa. Häntä ei kuvata kehitystarpeistaan, elämäkokemuksestaan eikä tunteistaan käsin. Etenkin pienen lapsen vaikeudet jäävät vanhempien vaikeiden elämäntilanteiden varjoon (emt., 57; myös Andersson 1991).

Jäljelle jää myös kysymys, millä tavoin aikuis- ja perhenäkökulmat ovat vastakkaisia tai kilpailevia lapsinäkökulmalle. Missä määrin tässä sekottuvat näkökulman valinta ja työskentelytapa? Aikuis- ja perhenäkökulman selvittäminen ja perhekeskeinen työ *voivat palvella* sekä tapauksen alkujäsennyksen yhteydessä että prosessin edetessä lapsen näkökulmasta tarpeellista *voimavarasuuntautumutta* sosiaalityötä: lapsen lähiyhteisön (vanhempien) resursseja tuetaan, jotta vanhemmat voivat tukea lasta. Mutta entä, jos tarjottu tuki ei menekään tueksi? Lastensuojelun asiakkuusmäärittäminen tuo mukanaan kontrollimahdollisuuksia ja -valtuuksia niin, että lapsen *tukemistakin voidaan kontrolloida*.

Lastensuojelun asiakkuus on sisällöltään muuntuva käsite. Asiakkaana saattaa prosessin alkuvaiheissa olla äiti tai vaikkapa toinen viranomainen, ja prosessin edetessä asiakkaaksi voi vaihtua lapsi tai joku muu perheen jäsen. Oikeastaan se ei ole tärkeintä, kuka tai mikä taho kulloinkin on asiakas, vaan oleellista on, että lapsen näkökulma on eksplisiittisesti esillä ja toiminnan lähtökohtana.

Tässä kohtaa jään miettimään, miksi kysymys on minulle vaikea? Miksi en halua korostaa, että lapsi olisi sosiaalityöntekijän orientoitumisessa näkymätön, vaikka asiakirjoissa niin onkin? Intuitiivisesti en usko lapsinäkökulman totaaliseen puuttumiseen sosiaalityöntekijän toiminnassa, vaikka työskentely näyttäisikin kohdistuvan aikuisen kanssa työskentelyyn ja aikuisten kanssa käytyihin keskusteluihin silloinkin kun puhutaan perhetyöstä. Kannan mukanaani sitä, että elän aikuiskulttuurissa ja olen elänyt sosiaalityön käytännön kulttuurissa. Näissä kulttuureissa aikuisilla on ensisijainen (ja myös viimesijainen) vastuu lapsista. Kulttuuriin kuuluu toimia oikeudenmukaisesti, hienotunteisesti ja tasa-

puolisesti kaikkien suhteen. Mutta *näissä kulttuureissa saattaa käydä niinkin, että valtakulttuurin arvot syrjäyttävät lapsen oikeudet*. Näiden ristiriitaisten odotusten paineissa sosiaalityöntekijä taiteilee erityisesti silloin, kun hän valmistele huostaanottopäätöstä — ja siinä subjekti ei ole lapsi eikä vanhempi vaan sosiaalityöntekijä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu tekemään erityisiä ja vaikeita valintoja. Hän joutuu tietyissä tilanteissa valitsemaan, keiden etuja hän polkee lapsen edun toteuttamiseksi. Tavallaan hänen on valittava, kenelle tai mille hän on lojaali ja kenen edut ovat ensisijaisia. Vaikka valinta on lainsäädännössä valmiiksi annettu, sen käytäntöön siirtäminen ei ole suoraviivaista eikä yksinkertaista.

Tutkimusmetodin soveltaminen asiakastyössä

Näkymättömyyden tutkimisen metodeja on tärkeä kehittää, sillä myös sosiaalityö sisältää näkymättömyyden tutkimista. Ensinnäkin on ilmeistä, että lastensuojelukysymyksen nousemisen alkuvaihetta kuvaa hämäryys. Silloin on vain vähän tietoa käytettävissä, ja tämäkin tieto on usein yhdeltä taholta (näkökulmasta) tuotettu. Oleellista siis on, miten aktiivisesti tai reaktiivisesti sosiaalityöntekijä kerryttää tietoa ja kokeilee sen luotettavuutta, *miten hän lähtee tapauskohtaisesti selvittelyssään liikkeelle*. Larsson (1972) osoittaa avoimen dialogin suuntaan.

Kun alkuvaiheessa tietoa on vähän, on myös vähän sellaista, mistä voisi tapaukselle ominaisia toiminnallisia kuvioita analysoida. Taaksepäin tarkastelleen on mahdollista nähdä vihjeitä tai ensimmäisiä oireita tulevasta. Kuitenkin sillä hetkellä ja siinä ajassa, kun asia etenee, vihjeitä voi vain tunnistaa ja tulkita ilman, että niitä kyetään liittämään mihinkään menneeseen. Niinpä intuitiot tulevat tärkeiksi suuntimiksi tiedon hankinnalle, ja kokemuksen merkitys korostuu sosiaalityössä.

Näkymättömän tutkimisessa juttelulla oli suuri osuus. Siinä oli mahdollista saada esiin emotionaalisia virityksiä, joille ei ollut olemassa tunnistettavaa nimeä. Ne etsivät käsitteellistystä, verbaalista muotoa, jonka oli mahdollista kehittyä, tulla yhteiseen etsintään, saada yhteisesti jaettu nimi ja merkitys. Etsinnässä ominaista oli, että faktat ja fiktiot, tiedot ja tunteet olivat kaiken aikaa sekottumassa, niitä oli vaikea pitää erillään. Jos yhteys jää pelkäksi jutteluksi, se ei välttämättä auta ilmiön jäsentymistä. Kun *jutteluun yhdistyy struktuuri*, esimerkiksi dialogisen tulkin-

nan metodi ja yhteisen aineiston koostaminen aikajanelle, jäsennys helpottuu.

Aikajanaa koostaessani ilmeni, *ettei missään ole olemassa yhtenäistä asiakaskertomusta "valmiina"*. Se piti tuottaa erilaisista palasista ja lähteistä. Tällainen rekonstruointi asiakastyössä on oma tehtävänsä. Aikajanan tuottama kuvaus auttoi ja selkiytti monenlaisen aineiston erittelyä. Janan suuri merkitys materiaalin visuaalistajana ja konkretisoijana oli siinä, että se asetti tulkitsijan kiistattomien tapahtumien ja niiden sekvenssien eteen. Kuvaan voi tiivistää oleellisen, joka helposti hukkuu asiakirjoihin. Kuva on myös "sallivampi" kuin verbaalinen kuvaus. Se antaa liikkumatilaa, se jättää tilaa mielleyhtymille ja intuitiivisille oivalluksille, joiden on mahdollista tulla näkyviin ja paikantua janelle. Patentin arvoinen idea voisi olla sellaisen ATJ-ohjelman suunnittelu, jolla tuotetaan tärkeimmät tapahtumatiedot "yhteenvetosivuksi" jänamuotoon osana kertyvää asiakirjakokonaisuutta. Janan voisi tulostaa erilaisissa kokoonpanoissa käytävien reflektiivisten ja dialogisten keskustelujen pohjaksi.

Janan käyttöön liittyy myös muita kehittämisajatuksia, joita työnohjaaja taikka erityisesti johtava sosiaalityöntekijä voisi soveltaa työssään. Minulle se, että mutkikkaassa suhteessa toisiinsa olevat tiedolliset, emotionaaliset ja moraaliset asiat voitiin ulkoistaa yhteiselle janelle ja kehitellä tätä, oli merkittävä kokemus. Ajattelisin sen auttavan sosiaalityöntekijää *refleктоimaan* toimintaansa. Ehkäpä myös työtä ohjaavan henkilön on mahdollista tavoittaa kohteen moninaisuus ja rikastuttaa tältä pohjalta dialogia.

Dialogisen tulkinnan metodi sopisi luullakseni erityisen hyvin asiakastyöhön. Kun *asiakkaalle kootaan kommentoitavaksi kaikki faktoiksi tulkitut asiat* jotka ovat sosiaalityöntekijän tiedossa, asiakkaan on helppo kommentoida, korjailla ja täydentää niitä. Hän voi kertoa oman käsityksensä, jonka ymmärtämiseksi ja kirjaamiseksi sosiaalityöntekijä siten työstää entistä vakavammin asiakkaan kanssa *yhdessä laadittua* asiakaskertomusta, tai erityisesti huoltosuunnitelmaa. Näin *avoimuus* lisääntyy eikä asiakkaan tarvitse arvailla, missä asiakassuhteen vaiheessa hän sosiaalitoimiston näkökulmasta on.

Dialogisen metodin piirteitä ja toimivuutta voi verrata esimerkiksi teema- tai syvähaastatteluun. Asiakkaan haastattelua voisi sosiaalityössä yleensä luonnehtia strukturoiduksi tai puolistrukturoiduksi teema- ja syvähaastatteluksi. Se kuitenkin eroaa dialogisen tulkinnan metodista erityisesti hypoteesien avoimuuden ja yhteisen koeteltavuuden suhteen,

jopa sen suhteen, että valittujen teemojen tarkoituksenmukaisuutta voi arvioida uudelleen. Dialogisessa tutkimustavassa sosiaalityöntekijän oma kysymys on eksplisiittinen hypoteesi; teemahaastattelussa haastaattelijan hypoteesit ovat tavallisesti implisiittisiä tai vain tutkijan tiedossa. Erilaisia toimintatapoja voisi tutkia tarkemmin: millaisia etuja ja haittoja, ehtoja ja mahdollisuuksia, millainen vaikutus prosessin etenemiseen olisi avoimuuden lisäämisellä ja sillä, että tulkintoja voi koetella yhdessä. Dialogisuus ei poista sitä, että sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä, kuten myös sosiaalityöntekijän ja johtavan sosiaalityöntekijän välillä, keskustelu käydään epäsymmetrisessä asetelmassa.

Lopuksi

Monipolvisen tutkimusmatkani aikana olen päätenyt jäsennettävissä olevaan hämäryyteen. Seuraava kiinnostuksen kohteeni on, miten tutkimusmetodia voi kehittää lastensuojelun sosiaalityössä yhdessä asiakkaiden kanssa.

Summary

The research was on how social workers in child protection define clienthood, i.e. who is and who is not a client of such specific professional activity. When I previously studied national statistics on child protection clients I came across strange inconsistencies. My attention was drawn to the statistics producing process, namely the registering of someone (or a family) as a client. I suspected that this is somehow a very subjective process. Non-clients and clients are perhaps not distinguished according to some “objective” and unambiguous criteria. Maybe the actual work settings and case variations, along with differing work styles and orientations of the involved social workers (i.e. the primary producers of clienthood statistics) had some impact on what gradually accumulated as “national statistics”. I started to look into child protection definition processes at the grass root level. Together with the child protection social workers in two different settings — one team in town and the other in a rural district I approached the “intimate” or “miniscule” events that form the first steps which finally lead to generalized statistics — from which generalizations are readily made.

I had to go into cases. I assumed that there are some crucial or essential moments where definitions are made — and registered. (I termed these “clicks” in a definition process.) I had to plunge into a multi-voiced process where child protection social workers have to *orientate* themselves.

My guiding hypothesis was that social workers make use of their various cognitive, emotional and moral elements of orientation in varying combinations from case to case. It turned out that it is possible to study the interplay of such elements if methods are developed to bring in light implicit and intuitive means of orientation. I produced a mutual tool for reflection and recollection, a time-line continuum where facts and impressions were gathered and accumulated. One social worker also kept a diary of her orientation. In dialogues and group discussions, the clienthood defining processes were gradually reconstructed, and my interpretations were validated through dialogue. My attempts to analyse and understand child protection defining processes were visible for the involved social workers.

Summarising the research cases I concentrated on the nature of the changes that take place when a defining “click” from non-clienthood into clienthood. I studied the cognitive, emotional and moral elements of social workers’ orientation in action. The cognitive elements I saw as a process of *producing a coherent story or narrative*. The emotional elements brought into picture a specific way of *testing* which (and how alarming) inner signals the social worker recognizes in various situations as she feels in her mental images the various sequels for the emerging narratives, and also feels the reliability of the elements of these narratives. The social worker’s *convincedness* of the justification for defining an individual or a family as a child protection client is essential in moral orientation.

My point of departure was that the social worker is an *active* agent. I assumed that she does not produce a client definition as a passive recipient. Instead, the emerging definition in each case is a result of active orientation and construction. It would, indeed, be easy to interpret clienthood definition processes as something passive. The social worker does not necessarily take an active “lead” in cases or direct her research with a clear goal orientation. The social worker is “tuned” to observe the essential factors in a given case. At the same time she tries to stay aware of what happens in the settings and relationships essential for her activity and in the general territory. Such tunedness is, on the one hand, “obligatory” because of the juridical and administrative dimensions of the work. But, on the other hand, tunedness is also fundamentally human: From the very first contacts humans *read* characteristics *into* matters, environments and people. Situations and people are *produced* as something, *meanings* are *read into* them. Interpreting is action.

No matter how a social worker clarifies and explains, matters also happen regardless of her. In the circumstances she “just” reacts. The social worker acts in a flow of events and she has to make sense of the flow. *Emerging narratives are constantly unfinished*. Situations change. The social worker’s anticipations change, and she might simultaneously have a variety of alternative mental images. She finds some of them more and others less convincing at any given time. The social worker is actively assessing the moral justifications for her actions, albeit not necessarily consciously and on a verbal level. Apparent reactivity and passivity involves “putting out moral feelers” and “feeling” justifications for action.

A social worker can *never be certain*, the “next fact is never available” (Bateson, 1988). She has to be prepared, on alert. The next fact or episode

may force the narrative she is constructing onto a new level of complexity. The social worker is in a process of testing, verifying and rejecting hypotheses. She may simultaneously have a set of alternative "candidates" for narratives built on differing, even competing assumptions.

Being prepared for changes is a characteristic of social work. Such preparedness is, on the one hand, *general*. According to general views of child protection, the clientèle of this profession faces more unexpected changes and unfavourable circumstances than the population on an average (Jonsson 1961). On the other hand, such preparedness is *specific*. The social worker may have "reserve plans" in association with a certain case. Such plans are needed for alternatives of action and for legitimating work. The social worker may have to demonstrate what she has done or not done and why.

Subjectively significant phenomena catches the social workers attention. Significance and meaning are produced on the basis of experience. The social worker "automatically" observes invariances through differences, invariables in change, patterns of activity, models. (cf. Bateson 1988). At the same time she is emotionally "tuned" by what she observes. *Cognitive and emotional elements of orientation* connect. She recognizes the consistence or inconsistency of these elements through (intuitively) fitting herself into such patterns and changes. (Cf. Shotter 1993: knowing from within interaction.) She anticipates the significance of the situation for herself and feels out the *justification* of alternative actions. She makes use of her trust in her intuitions and reflection of action. The social worker produces a narrative in the flow of time. The activity becomes "good enough guessing of the sequel".

Such active guessing is reflected in writing case documents. The social worker's intuition tells her whether the manifested matter has some significance in the whole and whether the acquired information may prove useful. The guessing process makes her selective. Cases bring to the fore her (analogous) experiences, and this orients her intuitively to (anticipated) solutions. *What the social worker stores in her memory or what she records in documents or can recollect from memory is guided by her intentions and anticipations*. Intentions and anticipations are, to a large extent, unconscious.

Cases differ in the pace at which they introduce themselves and in how much the social worker already knows about their history at the outset. Even when she has scant information she produces a narrative from slight "hints", a narrative which projects a past and a future. Starting to construct a case that "crashes" upon one is different from producing a

narrative gradually. The social worker has to consider: what is, or is taken to be, real. *All elements of orientation include sources of bias.* Orientation is subjective, and projective. Validity has to be tested in all directions, and to do this, all elements of orientation are in use.

All information is not at hand for the social worker. Information is gathered from certain positions and contacts, and a lot will not be conveyed to some one in the social workers' position. Co-professionals in other agencies and clients will be selective. Experiences, on the one hand, and intentions and motives, on the other, determine what information is shared and in which contexts. Not only does the client restricts his/her talk but, also, the social worker and each involved actor. When there is a secrecy structure there are also liabilities. There are coalitions against third parties. These reflect in communicative and relational action systems and connect with power (cf. Imber-Black 1993). The social worker has to put her feelers out in a more specific way and she finds herself in a guessing position where her elements of orientation are in conflict. This causes stress.

It has been demonstrated in research that social workers regard certain professional assessments *generally* more reliable sources of information than others. But that is not always the case. In practice social workers have to incorporate information into their emerging and changing narratives — narratives that they have to substantiate. Each involved agent includes a multiplicity of intentions and motives in his/her subjective narrative. The social worker has to try to assess the other involved participants' points of view in a given case and evaluate them in relation to her tasks. The social worker has to answer for the grounds of her narrative. She has to be convinced of the validity and reliability of the emerging narrative.

Studying the orientation of social workers is a specific task of research. The process of defining someone (or a family) as a client includes a multitude of undocumented and implicit factors. It is difficult (if not impossible) to define them in words. This can be attempted, experimented upon. *I believe I have managed to bring into the open matters that are normally not visible even for social workers themselves.* The crucial point is to analyse material gathered from various sources *mutually, interpreting it dialogically, in an atmosphere of mutual trust.* Mutual interpretation calls for *multiple* reflections and deliberations. The participants have to be able to return, elaborate, accumulate and elucidate material from a multitude of dimensions. This, in turn, calls for shared "objectivations", representations of the emerging interpretations. For us

it was the time line continuum in each case and the stepwise emerging outlines of interpretations which I brought for dialogue.

In studying the invisibility of clienthood definition I used, also, an "invisible method". I noticed that the child (and the point of view of the child) is conspicuously invisible in case documents. I tried to project myself into the situation of the social workers. As a consequence, "*invisible*" elements began to emerge and gradually become differentiated. I identified three layers of "invisible" matters in case documents. First, material that is expressed *indirectly* is "invisible". The expression may include *multiple meanings*. In one case the expression "generation gap" implied the social worker's awareness that the mother, due to her religious point of view and subculture had difficulties in understanding the significance her daughter assigned to belonging to "her gang". The social worker had personal experience of this religious subculture — which she found hard to express in documents. Secondly, the expression in a document can be "*a hint*". The verbatim expression in a document "the father drinks" can, in addition to documenting an observation of alcohol consumption, imply that no one takes care of the child at such intervals. Third, the documents can be totally *silent* about some matters, like the religious orientation of the matter in the case mentioned above or, in another case I analysed, the fact that one informer (of a child at risk) was interpreted as being a "repeating informer" due to her own mental health problem.

I have arrived at defining child protection social work as "putting out one's feelers- work". In interaction with a multitude of actors the social worker attempts to "feel", in her territories of action, possibilities for fulfilling the best interests of the child.

Such "feeling-work" is comprehensive. It is not guided by knowledge, emotion or moral elements in isolation. The social worker's *intuitive interpretation* forms via a combination of these elements case by case. The social worker is intuitively aware of the child's situation, the *context* of her activity and, in this encounter, the possibilities for her action crystallise. This is invisibly present in her client defining processes. I don't argue whether the definition is right or wrong, but I just present the defining process.

Finally I discuss six themes. First, I point out that theoretical and practical knowledge are connected in child protection social work case by case. The practical theory is constructed from many theoretical sources and the one which works in a special case is the application by the social worker.

Second, I discuss the specialities and implications of being a decision maker in child protection work. I compare the tasks between a researcher and a social worker and find them different in many ways. The social worker gets feedback personally in various fields and that reflects in the important relationships. She not only studies the case and motivates the grounds to that but she has to continue with the client in psycho-social work. She is responsible for the consequences of her decisions in a formal and informal way. The social worker has the power to investigate and assess, to make the decision and to take the measures of execution. This position is a special element in child protection social work.

Third, I discuss the external framework as well as the official and unofficial structures for social work. I suppose that the social worker feels the conditions and prerequisites in her working context and she can use these by her intuitive knowledge of the territories. The so-called preventive child protection work consists mostly of negotiations of clienthood. So the definition for child protection client is constructed in negotiation case by case in the network of people and services.

Fourth, I begin to understand the ambiguity in constructing the client. I understand that the statistics are based on the digital 0—1 code and the defining process in social work is not on — off work, but analogical and it has to do with fuzzy logic. Bateson's idea of a new dimension, depth, in binocular sight guides me to think of cognitive elements as digital and emotional and moral elements of orientation as analogical. When these connect in processing information they produce a new dimension: depth to the professional interpretation.

Fifth, I ponder who is the client in child protection social work. It is not necessarily the child all the time. It can be another family member or even another unit in service network. The substance of child protection concept varies with the case process. The children's point of view is not explicit in the documents. Anyhow, I believe that it is implicit, though there is also the danger that the child's perspective is bypassed.

Sixth, I present the possibilities of the method used in research to apply in practical social work in child protection. The crucial elements are the open dialogue applying a mutual tool (a time-line continuum), importance of reflection and constructing the "facts" of the case together with the clients.

Lähteet

- Ahla, Mervi & Tarvainen, Lauri* (1959): Henkilökohtainen huolto. WSOY. Porvoo - Helsinki.
- Ailasmaa, Reijo* (1996): Tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöstä vuosina 1993 ja 1994. Tilastotiedote. Stakes. Stakesin monistamo.
- Alanen, Lilli* (1996): Tunteita koskeva tieto ja tunteiden kognitiivinen rooli Descartesin teoriassa. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Räikkä, Juha (toim.) (1996): Tunteet. Yliopistopaino. Helsinki. ss. 25—45.
- Andersen, Tom* (1990): The reflecting Team. Teoksessa Andersen, Tom (ed.) The reflecting Team. Dialogues and Dialogues about Dialogues. Kent.
- Anderson, Harlene & Goolishian, Harold A. & Winderman, Lee* (1986): Problem Determined Systems: Towards Transformation in Family Therapy. Journal of Strategic and Systemic Therapies, Vol. 5, Nro 4.
- Andersson, Gunvor* (1991): Socialt arbete med små barn. Studentlitteratur. Lund.
- Asiantuntijajäsenten kokous 26.2.1997*: Muistio lääninoikeuksien asiantuntijajäsenille Stakesissa järjestetyn tapaamisen keskustelusta. Julkaisematon.
- Argyris, Chris & Schön, Donald A.* (1974): Theory in Practice. Increasing Professional Effectiveness. San Francisco. Washington, London. Jossey-Bass Publishers.
- Arnkil, Erik* (1991): Peilejä. Hypoteeseja sosiaaliryönnön ristiriidoista ja kehitysvyöhykkeestä. Sosiaali- ja terveyshallitus, Tutkimuksia 5/1991.
- Arnkil, Erik* (1994): Utelias "kehittäjä". Teoksessa Lindqvist, Tuija & Rajavaara, Marketta (toim.) Kehittämistyö itseanalyysiin. Stakes, Raportteja 147. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Arnkil, Erik & Eriksson, Esa* (1993): Tutkiva tuki. Artikkelit Dialogissa 4/1993, ss. 27—31.
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa* (1995): Mukaan meneminen ja toisin toimiminen. Nuorisopoliklinikka verkostoissaan. Stakes, Tutkimuksia 51. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa* (toim.) (1995b): Ammatilliset arvailevat toisistaan — tulkintaverkostot psykososiaalisessa työssä. Stakes, Raportteja 184. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa* (1996): Kenelle jää kontrollin musta pekka-kortti? Sosiaalitomisto verkostoissa. Stakes, Tutkimuksia 63. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Backe-Hansen, Elisabeth* (1996): Decision-making processes in child welfare cases concerning committal to care of small children. Scandinavian Journal of Social Welfare Symposium, September 1996. Draft 15.8.1996.
- Bardy, Marjatta* (1989): Uhkat, uhrin ja arjen sankarit. Lastensuojelu tutkimuksen valossa. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 2. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Bardy, Marjatta* (1996): Lapsuus ja aikuisuus — kohtaustapaikkana Émile. Stakes, Tutkimuksia 70. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Bateson, Gregory* (1972): Steps to an Ecology of Mind. Collected Essays in Anthropology, Psychiatry Evolution and Epistemology. Northvale. New York.
- Bateson, Gregory* (1988): Mind and Nature. A Necessary Unity. Bantam Books. New York.
- Bauman, Zygmunt* (1996): Postmodernin lumo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Benner, Patricia* (1993): Från novis till expert — mästerskap och talang i omvårdnadsarbetet. Studentlitteratur. Lund.
- Bennett, Paul & Evans, Robert & Tattersall, Andrew* (1993): Stress and Coping in Social Workers: A Preliminary Investigation. British Journal of Social Work (1993), Vol. 23, ss. 31—44.
- Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott* (1995): Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Vastapaino. Tampere.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas* (1979): Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Gaudeamus. Kirjapaino-Oy Like. Helsinki.
- Bernler, Gunnar & Johnsson Lisbeth* (1995a): Den sociala journalen. I: En studie i akter — deras struktur och funktion. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete. Rapport 1993:7. Kompediet. Göteborg.
- Bernler, Gunnar & Johnsson Lisbeth* (1995b): Den sociala journalen. II: Tre bilder av socialtjänstens klient. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete. Rapport 1995:7. Kompediet. Göteborg.
- Billingsley, Andrew* (1964): Byrocratic and Professional Orientation Patterns in Social Casework. Social Service Review 38 no 4 (1964), ss. 400—407.
- Bohm, David & Peat, David F.* (1992): Tiede, järjestys ja luovuus. Gaudeamus. Priima-Offset Ky. Helsinki.
- Boszormenyi-Nagy, Ivan & Spark, Geraldine M.* (1984): Invisible Loyalties. Reciprocity In Intergenerational Family Therapy. Brunner/Mazel, Inc., New York.
- Bourdieu, Pierre* (1985): Sosiologian kysymyksiä. Vastapaino. Jyväskylä.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D.* (1995): Refleksiiviseen sosiologiaan. Joensuu University Press Oy. Jyväskylä.

Bruner, Jerome (1993; alkup.1962): *On Knowing. Essays for the left hand.* Expanded Edition. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England. Printed in USA.

Christiansen, Kikkan Utstvedt (1991): Planlegging og struktur i undersøkelse-sarbeidet, Artikkel i ss. 86—131 teoksessa Ogden, T., Christiansen, K. U., Kille-n, K., Larsen, E., Olaussen, L. P. (1991), Fra inntak til tiltak. Analyse av saksbehandling, organisering og fagutvikling i barnevernet. Rapportserie fra Barnevernets Utviklingssenter Nr 5. Oslo.

Claezon, Ingrid (1987): Bättre beslut. En studie i socialsektorerarens handlägg-ning av omhändertagande av barn. Studier i socialt arbete nr 5. Umeå univer-sitet, Institutionen för socialt arbete.

Coltrane, Scott & Hickman, Neal (1992): *The Rhetoric of Rights and Needs: Moral Discourse in the Reform of Child Custody and Child Support Laws.* Social Problems, Vol 39, No. 4, November 1992.

Denzin, Norman K. (1989): *Interpretive Interactionism.* Applied Social Rese-arch Methods Series. Vol 16. Newbury Park, Ca.

De Shazer, Steven (1991): *Putting Differences to Work.* New York.

Dingwall, Robert & Eekelaar, John & Murray, Topsy (1983): *The Protection of Children. State Intervention and Family Life.* Padstow.

Dobrin, Arthur (1989): Ethical Judgements of male and female social wor-kers. *Social Work* 34 no 5 (1989) ss. 451—455.

Duncan, Barry L. & Hubble, Mark A. & Rusk, Grey (1994): To intervene or not to intervene? That is not the question. *Journal of Systemic Therapies*, Vol. 13, No 4.

Edwards, Richard L. & Reid, William J. (1989): *Structured Case Recording in Child Welfare: An Assessment of Social Workers' Reactions.* *Social Work* 34, January 1989, ss. 49—52. National Association of Social Workers, Inc.

Egelund, Tine (1996): Bureaucracy or professionalism? The work tools of child protection services. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, Vol. 5, Nr 3: 165—174. Munksgaard. Copenhagen.

Eneroth, Bo (1990): Att handla på känn. Om intuition i professionell verksam-het. *Natur och kultur.* Stockholm.

England, Hugh (1986): *Social Work as Art. Making Sense for Good Practice.* Allen & Unwin Ltd, London.

Eräsaari, Risto (1988): Sosiaalityön projekti — oman perustansa, sitä koske-van oppinsa ja menettelytapansa asettaja? Artikkel i *Sosiaalihalitus 20 vuotta juhlakirjassa* (ss. 83—93) Pitkäsillan pohjoispuolelta. Periaatteista eri aattei-siin. *Painokaari.* Helsinki.

Eräsaari, Risto (1993): Näkymätön, näkyvä ja sattumanvarainen käsi. *Yhdys-kuntasuunnittelu* 1/93. ss. 3—13.

Feixas, Guillem & Procter, Harry G. & Neimeyer, Greg J. (1993): Convergent Lines of Assessment: Systemic and Constructivist Contributions. ss. 143—178. Teoksessa Neimeyer, Greg J (Edit.) (1993): Constructivist Assessment. A Casebook. The Counseling Psychologist Casebook Series Volume 2. Sage Publications. Newbury Park, London, New Delhi.

Fleck-Henderson, Ann (1991): Moral Reasoning in Social Work Practice. *Social Service Review* 65, June 1991, ss. 185—202.

Forssén, Katja (1993): Suojaverkon lapsiperheet. Tutkimus kasvuolopuutteiden takia lastensuojelun asiakkaana olevien perheiden elämänhallinnan ongelmista ja perheiden kanssa tehdystä sosiaalityöstä. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Sosiaalipolitiikan julkaisuja. Sarja A:2. Turun yliopiston offsetpaino.

Foucault, Michael (1980): Tarkkailla ja rangaista. Keuruu 1980.

Galperin, Pjotr Jakovlevits (1976): Johdatus psykologiaan. Kansankulttuuri Oy. Pori.

Gergen, Kenneth J. & Semin, Gün R. (1990): Everyday Understanding in Science and Daily Life. ss. 1—18. Teoksessa Semin, Gün R. & Gergen, Kenneth J. (1990): Everyday Understanding. Social and Scientific Implications. Sage Publications. London.

Giddens, Anthony (1984): Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Kustannusyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu.

Giovannoni, Jeanne M. (1991): Unsubstantiated Reports: Perspectives of Child Protection Workers. *Child and Youth Services*. Vol 15, Nro 2. ss. 51—62.

Goffman, Erving (1974): Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience. Northeastern University Press. Boston.

Granfelt, Riitta (1993): Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. ss. 177—227. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli (1993): Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

Grönfors, Martti (1985): Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva.

Goodnow, Jacqueline J. (1986): Some lifelong everyday forms of intelligent behavior: organizing and reorganizing. Teoksessa Sternberg, Robert J & Wagner, Richard K. (1986): Practical intelligence. Nature and origins of competence in everyday world. Cambridge University Press.

Hamilton, Gordon (1951): Theory and Practice of Social Case Work. Columbia University Press. New York, London.

Heino, Tarja & Sallila, Seppo (1997): Lasten sijoitukset 1990-luvulla. Julkaisematon käsikirjoitus 14.2.1997. Stakes, sosiaalitutkimusyksikkö.

Heino, Tarja & Sallila, Seppo (1997b): Helsingin uudet lastensuojeluasiakkaat 1990-luvulla. Julkaisematon käsikirjoitus 26.4.1997. Stakes, sosiaalitutkimusyksikkö.

Heinonen, Leena (1988): Lastensuojelulain huostaanottonormisto, julkisoikeuden pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopiston hallontotieteiden laitos. Huh-tikuu.

Heiskala, Risto (1995): Sosiaalinen konstruktionismi. ss. 146—172. Teoksessa Heiskala, Risto (toim.) (1995): Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Helasvuo, Kaarlo (1961): Huollon kenttä. Karisto. Hämeenlinna.

Helén, Ilpo (1995): Michel Foucault'n valta-analytiikka. Teoksessa Risto Heiskala (toim.): Sosiologisen teorian suuntauksia. ss. 270—315. Gaudeamus. Tampere.

Hessle, Sven (1988): Familjer i Sönderfall. En rapport från samhällsvården. Norstedts Förlag. Göteborg.

Hollander, Anna (1985): Omhändertagande av barn. Stockholm. Aktuell juridik förlag.

Hollis, Florence (1964): Casework, A Psychological Therapy. Random House. New York.

Holzkamp, Klaus (1986): Gesellschaftliche Widersprüche und individuelle Handlungsfähigkeit. Teoksessa Braun, Karl-Heinz & Gekeler, Gert (Hrsg.): Objektive und subjektive Widersprüche in der Sozialarbeit/Sozialpädagogik. Bericht von der 2. internationalen Ferienuniversität Kritische Psychologie vom 9.—13. Januar 1984. Veranstaltet vom Fachbereich Sozialarbeit der Fachhochschule Fulda. Verlag Arbeiterbewegung und Gesellschaftswissenschaft GmbH Rosenstrasse 12/13, 4.

Huolenpitotyöryhmän muistio (1987): Sosiaalihuollon julkaisu 7/1987. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Huopainen, Hilikka (1993): Emotionaalista stressiä sisältävien tapahtumien muistamisen luotettavuus. Psykologian tutkielma. Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellinen osasto, psykologian laitos. Maaliskuu.

Hydén, Lars Christer (1992): Barnvårdsutredningen som identitet. FoU-rapport 1991:6. Stockholms socialförvaltning. FoU-byrå.

Hydén, Lars Christer & Kyhle Westermarck, Pia & Stenberg, Sten-Åke (1995): Att besluta om socialbidrag. En studie i 11 kommuner. Socialstyrelsen, CUS-skrift 1995:1. Götab, Stockholm 1996.

Håkansson, Hans - Stavne, Karin (1983): Jag känner mig så himla osäker. SkeabFörlag. Stockholm.

Hänninen, Vilma (1992): Toimiva ihminen. Tekojen psykologian, eksistentiaalisen psykologian ja marxilaisen toiminnan teorian lähtökohtien vertailua. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen julkaisu A:17. 2. korjattu painos. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu.

Imber-Black, Evan (1988): Families and Larger Systems. A Family Therapist's Guide through the Labyrinth. New York.

Imber-Black, Evan (1993): *Secrets in Families and Family Therapy: An Overview*. Teoksessa *Imber-Black, Evan* (1993): *Secrets in Families and Family Therapy*. W. W. Norton & Company. New York.

Irvine, John & Miles, Ian & Evans Jeff (ed.) (1979): *Demystifying Social Statistics*. London.

Jenner, Håkan (1993): Etik i praktiskt socialarbete. *Socialt perspektiv* 1993:3.

Jokinen, Arja (1995): Neuvottelu asiakkaan identiteeteistä. Tulkitseva sosiaalityö. ss. 127—154. Teoksessa *Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja* (toim.): *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. Konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995): Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa *Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja* (toim.): *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. Konstruktionistinen näkökulma. ss. 9—31. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.

Jonsson, Gustav (1973): Att bryta det sociala arvet. *Tiden/Folksam*. Stockholm.

Jones, Loring (1993): Decision Making in Child Welfare: A Critical Review of the Literature. *Child and Adolescent Social Work Journal*, Vol 10, Nr 3, June.

Juhila, Kirsi (1993): Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat vironomaispuheessa (ss. 151—188). Teoksessa *Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero* (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino. Tampere.

Josefson, Ingela (1991): Kunskapens former. Det reflekterande yrkeskunnandet. Carlssons. Malmö.

Josefson, Ingela (1988): Från läring till mästare. Om kunskap i vården. FoU rapport 25/1988. SHSTF. Studentlitteratur. Lund.

Järventie, Irmeli (1993): Selviytyä hengiltä. Sosiaalipsykologinen ja sosiaalipsykiatrinen näkökulma itsemurhiin. Tutkimuksia 34. Stakes. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Järvinen, Annikki (1990): Reflektiivisen ajattelun kehittyminen opettajankoulutuksen aikana. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A, tutkimuksia 35. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

Kadushin, Alfred (1993): Myths and Dilemmas in Child Welfare. Teoksessa *Weissman, Harold & Epstein Irwin & Savage, Andrea* (1993): *Agency-based Social Work. Neglected Aspects of Clinical Practice*. ss. 29—36. Temple University Press. Philadelphia.

Kaikkonen, Annikki (1997): Pedofilia — ilmiö ja interventio iisalmelaisittain. *Stakes, Aiheita* 4/1997. Stakesin monistamo. Helsinki.

Kananoja, Aulikki (1997): Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti 27.3.1997. Stakes. Moniste.

- Kananoja, Aulikki ja Penttinmäki, Anni* (1977): Yksilökohtainen sosiaalityö. Teoria ja käytäntö. WSOY. Porvoo.
- Karisto, Antti* (1995): Sosiaalityö ristipaineissa. *Janus* vol. 3 (1) 1995, ss. 49—54.
- Karjalainen, Vappu* (1996): Verkoston lupaus. Tutkimus aikuisasiakkaan palveluverkoston rakentumisesta. *Stakes. Tutkimuksia* 68. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Karvinen, Synnöve* (1993): Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt - Jokiranta - Karvinen - Matthies - Pohjola, Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Helsinki.
- Karvinen, Synnöve* (1996): Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 34. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Katz, Pearl* (1985): How surgeons make decisions. Teoksessa Robert A. Hahn ja Atwood D. Gaines (Ed.): Physicians of Western Medicine. Anthropological Approaches to Theory and Practice. D. Reidel Publishing Company. Dordrecht/Boston/Lancaster.
- Kauppinen, Sari* (1994): Lastensuojelun tilastaselvitys — Kuntakysely kesälä 1994. *Stakes, Aiheita* nro 32/1994. Helsinki.
- Kimney, Jill & Haapala, David & Booth, Charlotte* (1991): Keeping Families Together. The Homebuilders Model. Aldine de Gruyter. New York.
- Kivinen, Tarja - Heinonen, Pekka* (1990): Lastensuojelu vuonna 1987. Sosiaalivaltion raporttisarja 11.
- Kivinen, Tarja* (1992): Lastensuojelun moninaisuus. Pitkittäiselvitys lasten asiakkuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus, Raportteja 59.
- Kivinen, Tarja* (1994): Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi, Näkökulmia asiakkuuden määrittymiseen. *Stakes Tutkimuksia* 45.
- Kohlberg, Lawrence* (1984): Essays on Moral Development. vol 2. The Psychology of Moral Development. Harper & Row. New York.
- Kokkonen, Tuomo* (1995): Asiakassuhde ja vuorovaikutus sosiaalialan modernisaatiossa. *Janus* vol. 3 (1), ss. 32—48.
- Kokonaisvaltainen...* (1996): Kokonaisvaltainen sosiaalityö Pasilassa. Sosiaaliviraston julkaisusarja B 5. Hgin kaupunki, Sosiaalivirasto.
- Kosko, Bart* (1993): Sumea logiikka. Art House. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kuronen, Marjo* (1992): Tutkittavien määrittämä tutkija. ss. 67—80. Teoksessa Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A Nro 1. Tampereen yliopisto, Jäljennepalvelu. Tampere.

Kähkönen, Päivi (1993): Vanhemmuuden murtuminen. Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos. Kevät.

Larsson, Bo (1972): Del I julkaisussa Rapport från en barnvårdsbyrå. Funderingar kring några av våra mest svårförverkligade självklarheter. Stockholms socialförvaltning. 16.5.1972.

Larrick, Richard P. (1993): Motivational Factor in Decision Theories: The Role of Self-Protection. *Psychological Bulletin*, Vol. 113, No 3, s. 440—450.

Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa (1995): Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1995:6. Helsinki.

Latour, B. (1988): The Politics of Explanation. An Alternative. Teoksessa S. Woolgaar (ed.): Knowledge and Reflexivity. *New Frontiers in Sociology of Knowledge*. Bristol.

Laurila, Hanna (1990): Suuntautuminen sosiaalityössä. Empiirisen vaiheen tuloksia. Sosiaalihuollon julkaisuja 3. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Lehto, Juhani (1991): Juoppojen professionaalinen auttaminen. Sosiaali- ja terveyshallitus, Tutkimuksia 1.

Lehtovaara, Maija (1994): Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena — Kasvatuksen filosofian pohdintaa ja kasvatustieteen filosofian kehittelyä Lauri Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian pohjalta erityisesti silmälläpitäen minäkäsitystutkimuksia. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos. Julkaisusarja A: Tutkimusraportti N:o 53. Tampere.

Leiman, Pentti (1982): Diagnostisen haastattelun kognitiivisen ohjauksen ongelmista. *Psykologia* 17, ss. 13—22.

Lemonick, Michael D. (1995): Mieli sytytti aivotutkijat. *Tiede* 2000: 8. ss. 22—27.

Lepola, Irja (1992): Tulkinallisen tutkimusotteen metodologisista perusteista. Kontekstina terveydenhoitajan toteuttaman terveysneuvonnan analyysi. *Stakes, Raportteja* 58. Hoitotieteen laadullisia tutkimuksia. Helsinki.

Leontjev, A. N. (1977): Toiminta, tietoisuus, persoonallisuus. Kansankulttuuri Oy. KOY Savon Sana. Kuopio.

Levy, Charles (1976): Personal & Professional Ethics. *Clinical Social Work Journal* 4 (1976) ss. 110—120.

Lincoln, Yvonna S. & Guba, Egon G. (1985): *Naturalistic Inquiry*. Sage. Beverly Hills.

Lorentzon, Lars (1991): Vredens pedagogik — om arbete med barn och föräldrar i utsatta familjer. Rabén & Sjögren. Kristiansstad.

Lundström, Tommy (1993): Tvångsomhändertagande av barn. En studie av lagarna, professionerna och praktiken undet 1900-talet. Rapport i socialt arbete nr 61 1993. Stockholms universitet. Socialhögskolan.

Lützn, Kim & Nordin, Conny (1993): Benevolence, a central moral concept derived from a grounded theory study of nursing decision making in psychiatric settings. *Journal of Advanced Nursing* 1993, 18, ss. 1106—1111.

Matilainen, Anne (1994): Määrittelysuhteista mahdollisuussuhteisiin. Psykiatrisen sairaalan hoitokäytäntöjen tarkastelua. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia, sarja B Nro 15. Tampereen yliopisto, Jäljennepalvelu.

Matthies, Aila-Leena (1993): Epävirallinen ja virallinen sosiaalityön modernisaatiossa. ss. 97—130. Teoksessa Granfelt, Riitta ym. (toim.): Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Helsinki.

Miettinen, Reijo (1993): Methodological issues of studying innovation-related networks. Working papers No 4. VTT, Group for technology studies. Espoo.

Mills, C. Wright (1990): Sosiologinen mielikuvitus. Helsinki. Yliopistopaino.

Milner, Judith (1993): A disappearing act: the differing career paths of fathers and mothers in child protection investigations. *Critical Social Policy*. Issue 38, Vol 13, Nr 2 Autumn 1993. ss. 48—63.

Monnickendam, Menachem & Yaniv, Hanan & Geva, Nehemia (1994): Practitioners and the Case Record: Patterns of Use. *Administration in Social Work*. Vol. 18 (4). ss. 73—87.

Morén, Stefan (1992): Förändringens gestalt. Om villkoren för mänskligt bistånd. Publica, CE Frizes AB.

Mottak... (1991): Mottak av meldinger til barnevernet. En studie fra Onsoy kommune. Skriftserie fra Barnevernets Utviklingssenter 1991. Nr.1. Okonomi Trykk A.S.- Moss.

Muuri, Anu (1993): Lastensuojelu 1992. Aiheita 46. Stakes, Helsinki.

Muuri, Anu (1994): Lastensuojelu 1993. Tilastotiedote 15. Stakes, Helsinki.

Muuri, Anu (1995): Lapsen elatus, huolto ja lastensuojelu 1994. Stakes. Tilastotiedote 25. Stakesin monistamo. Helsinki.

Muuri, Anu (1996): Lapsen elatus, huolto ja lastensuojelu 1995. Stakes. Tilastotiedote 6. Stakesin monistamo. Helsinki.

Mäenpää, Johanna & Törrönen Maritta (1996): Dokumentoitu lapsi - Miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa? Stakes Aiheita Nro 4. Stakesin monistamo. Helsinki.

Mäki, Helmi (1988): Karavaani kulkee ja koirat haukkuu. Sosiaalityön metodikiistasta Suomessa 1950—1960. Artikkelit Sosiaalivaltio 20 vuotta juhla-kirjassa (ss. 73—81) Pitkäsillan pohjoispuolelta. Periaatteista eri aatteisiin. Painokaari. Helsinki.

Mäntysaari, Mikko (1991): Sosiaalibyrokraatia asiakkaiden edun valvojana. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Niiniluoto, Ilkka (1996): Tunnekolokvion avaussanat. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Räikkä, Juha (toim.) (1996): Tunteet. Yliopistopaino. Helsinki 1996. ss. 5—10.

Niiniluoto, Ilkka & Rääkkä, Juha (toim.) (1996): *Tunteet*. Yliopistopaino. Helsinki 1996.

O'Brien, Nancy & McClellan, Thomas & Alfs, Diane (1992): Data Collection: Are Social Workers Reliable? *Administration in Social Work*, Vol 16, Number 2, ss. 89—99.

Ogden, Terje & Christiansen, Kikkan Ustvedt & Killèn, Kari & Larsen, Erik & Olaussen, Lars Peter (1991): Fra intak til tiltak. Analyse av saksbehandling, organisering og fagutvikling i barnevernet. Rapportserie fra Barnevernets Utviklingssenter Nr 5, Oslo.

Oranen, Mikko (1996): "Semmonen pikkunen huoli". Diskurssianalyttinen tutkimus lastensuojelun arviointikeskusteluista. Kehitys- ja kasvatuspsykologian erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Kevät.

Papell, Catherine P. & Skolnik, Louise (1992): The reflective practioner: a contemporary paradigm's relevance for social work education. *Journal of social work education*, Vol. 28, No 1 Winter 1992, 18—26.

Patton, M. Q. (1990): *Qualitative evaluation and research methods*. California.

Payne, Malcolm (1992): *Modern Social Work Theory: a critical introduction*. Macmillan. Hong Kong.

Payne, Malcolm (1996): *What is Professional Social Work?* Ventire Press. British Association of Social Workers.

Peltonen, Irkka (1995): Hiekkaan piirretty. Teoksessa Arnkil, Tom Erik & Erikson, Esa (toim.) (1995b): *Ammatilliset arvailevat toisistaan — tulkintaverkostot psykososiaalisessa työssä*. Stakes. Raportteja 184. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. ss. 190—273.

Penn, Peggy & Frankfurt, Marilyn (1994): Creating a Participant Text. *Writing, Multiple Voices, Narrative Multiplicity*. *Family Process*. Vol 33, ss. 217—230.

Peräkylä, Anssi (1997): Vuorovaikutus, opetus ja vallankäyttö. *Kriminaali-huolto* 1. ss. 7—10.

Pollner, Melvin (1991): Left of ethnomethodology: The rise and decline of radical reflexivity. *American sociological review*, Vol. 56, June, 370—380.

Pohjola, Anneli (1994): Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänselitys toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. *Acta Universitas Laponiensis* 5. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Pulma, Panu (1987): Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva: *Lastensuojelun historia, Lastensuojelun Keskusliitto*. Kouvola. Kouvola.

Pösö Tarja (1988): Då stödet blir till ett hot — funderingar över kvinnans situation som klient inom det sociala arbetet. Artikkel i *Nordisk sosialt arbeid* 1 lehdessä, ss. 21—27.

- Pösö, Tarja* (1991): Kentältä arkistoon eli aineiston analyysimahdollisuuksia etsimässä. ss. 162—175. Teoksessa *Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa*. Katkelmia empirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipoliitiikan laitos. Tutkimuksia Sarja A Nro 1. Tampere.
- Pösö, Tarja* (1993): Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. *Acta Universitas Tampensis ser A vol 388*. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Pösö, Tarja* (1995): Lasten pahoinpitely lastensuojelussa — ollako vai eikö olla? Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.): *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. Konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Pösö Tarja* (1996): Lastensuojelun kaksi maailmaa: englantilaisen ja suomalaisen järjestelmän vertailua. *Janus Vol 2*. ss. 169—178.
- Rajavaara, Marketta* (1989): Tutkiva ote sosiaalityöhön? Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja A1. Helsinki.
- Rajavaara, Marketta* (1991): Tavallisesta perheestä tapaukseksi. Sosiaalitoimiston sosiaalityö arvioinnin kohteena. Lisensiaatintutkimus. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipoliitiikan laitos. Helsingin yliopisto.
- Rhodes, Margaret L.* (1986): *Ethical Dilemmas in Social Work Practice*. Routledge & Kegan Paul. Boston.
- Riikonen, Eero* (1992): Auttamistyön ongelmakäsitykset ja haastattelukäytännöt. Ongelmakielestä kompetenssikielen. *Kuntoutussäätiö*. Tutkimuksia 32. Yliopistopaino. Helsinki.
- Rolf, Bertil* (1991): *Profession, tradition och tyst kunskap*. En studie i Michael Polanyis teori om den professionella kunskapens tysta dimension. Bokförlaget Nya Doxa AB. Lins.
- Roos, J. P.* (1985): *Pelin säännöt: Intellektuellit, luokat ja kieli*. Teoksessa Bourdieu, Pierre 1985): *Sosiologian kysymyksiä*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Rosenhahn, D. L.* (1973): On being sane in insane places. *Science* 179: 250—258.
- Rostila, Ilmari* (1990): Aineistoon pohjautuva teoria tunnetyöstä sosiaalitoimistoissa. *Sosiaaliviesti* 5—6, ss. 70—75.
- Rundskriv, Q.* -19/91, 05.12.91: (1992): Program for nasjonal utvikling av barnevernet — oppfølging i 1992, Barne- og familiedepartement.
- Ryle, Anthony* (1982): *Psychotherapy. A Cognitive Intergration of Theory and Practice*. London.
- Saarinen, Esa* (1986): Länsimaisen filosofianhistoria huipulta huipulle Sokratesista Marxiin. WSOY:n graafiset laitokset. Juva.
- Saarnio, Pekka* (1993): Noviiisista ekspertiksi. Sosiaalityön taitojen yksilöllinen kehittyminen. *Janus* 1, ss. 89—98.

Sabour, M'hammed (1995): Pierre Bourdieu, omaperäinen intellektuelli. Suomenkielisen laitoksen esipuhe teoksessa Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D. (1995): Refleksiiviseen sosiologiaan. Joensuu University Press Oy, Jyväskylä.

Sarbin, Theodore R. & Kitsuse, John I. (Edit) (1994): Constructing the social. Sage. London, Thousand Oaks, New Delhi.

Satka, Mirja (1996a): Making Social Citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work. Publications of Social and Political Sciences and Philosophy. University of Jyväskylä. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä.

Satka, Mirja (1996b): Teksteitä, toimijoista ja vallasta sosiaalityön historiaassa. Lectio praecursoria väitöstilaisuudessa Jyväskylän yliopistossa 18.11.1995. Janus, sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti nro 1. Sosiaalipoliittinen yhdistys.

Schwartzman, Helen B. & Kneifel, Anita W. (1985): Familiar institutions: How the child care system replicates family patterns. Teoksessa Schwartzman, John (Ed.) Families and other systems. The macrosystemic context of family therapy. New York.

Schön, Donald (1983): The Reflective Practitioner. How Professionals think in Action. London.

Scribner, Sylvia (1986): Thinking in action: some characteristics of practical thought. Teoksessa Sternberg, Robert J & Wagner, Richard K. (1986): Practical intelligence. Nature and origins of competence in everyday world. ss. 13—30. Cambridge University Press.

Scott, John (1990): A Matter of Record. Documentary Sources in Social Research. Sage. Polity Press & Basil Blackwell, T. J. Press Ltd, Padstow, Cornwall.

Shotter, John (1993): Conversational Realities. Constructing Life through Language. London.

Silverman, David (1989 Alkuperä 1985): Qualitative Methodology & Sociology. Gower Publishing Company Limited. Aldershot.

Simoila, Riitta & Harlamov, Anna (1993): Terveystieteiden tutkimus. Analyysi neljän terveyskeskuksessa toimivan terveydenhoitajan ajattelu- ja toimintamalleista. Teoksessa Simoila & Harlamov & Launis & Engeström & Saarelma & Kokkinen-Jussila: Mallit, Kontaktit, tiimit ja verkostot. Välineitä terveyskeskustyön analysointiin. Stakes. Raportteja 80. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Sipilä, Jorma (1985): Tieteen ongelmallinen suhde sosiaalityöhön. Sosiaaliviesti 6. ss. 9—16.

Siporin, Max (1992): Moral Philosophy in Social Work today. Social Service Review 56, no 4 ss. 516—538.

Smith, Dorothy E. (1990a): The Conceptual Practices of Power. A Feminist Sociology of Knowledge. Northeastern University Press. Boston.

Smith, Dorothy E. (1990b): *Texts, Facts, and Feminity: Exploring the relations of ruling.* Routledge. London.

Sosiaalipalvelujen... (1991): Sosiaalipalvelujen henkilökunta 1990. Sosiaali- ja terveyshallitus. STV. Sosiaaliturva 1991:45. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Sosiaalityöntekijät ja sosiaalityön johto. (1988): Tietoja sosiaalityön ja sosiaalityön johdon viroista sekä niissä toimivasta henkilöstöstä 31.12.1987. Sosiaalihallituksen moniste 11.5.1988.

Sosiaalisia... (1991): Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia Sarja A Nro 1. Jäljennepalvelu. Tampere.

Specht, Harry & Specht Riva (1986): *Social Work Assessment: route to Clint-hood — Part II. Social Casework : The Journal of Contemporary Social Work* 67, December 1986, ss. 587—591.

Sternberg, Robert J & Wagner, Richard K. (1986): *Practical intelligence. Nature and origins of competence in everyday world.* Cambridge University Press.

Strauss, Anselm (1995): *Research issues and an interactionist theory of action. Mind, Culture, and Activity* Vol 2, No 1. ss. 18—27.

Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1990): *Basic of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques.* Sage Publications. Newbury Park.

Surakka, Veikko (1994): Tunteet tarttuvat meihin. *Tiede* 2000, n:o 5, 26—29.

Syrjäläinen, Eija (1994): Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. ss. 68—103. Teoksessa Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (1994): *Laadullisen tutkimuksen työtapoja.* Kirjayhtymä Helsinki.

Teperi, Juha (1994): Potilas, lääkäri ja epävarmuus lääketieteessä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauskirja* 4, 31. vuosikerta (ss. 315—317).

Thompson, John B (1994): Editor's Introduction teoksessa Bourdieu, Pierre: *Language and Symbolic Power.* Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts. ss. 1—31.

Toikka, Kari (1984): Kehittävä kvalifikaatiotutkimus. Valtion koulutuskeskus. Julkaisusarja B nro 25. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Tuomi, Arja (1992): Sosiaalityöntekijä — tunnetyöntekijä. Ajatuksia sosiaalityöstä tunnetyönä. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia sarja B nro 13. Tampere. Tampereen yliopisto.

Tuurala, Timo (1992): Avautuva laitos. Lastensuojelun porrasteisen palvelujärjestelmän kehittymisen ensimmäinen vuosi. Suomen Kaupunkiliitto. Kaupunkien talon painatuskeskus. Helsinki.

Törrönen, Maritta (1994): *Need Definitions and Child Welfare.* Central Union for Child Welfare. Publications 93. Painopörssi Oy. Helsinki.

Tähkä, V (1986): *Psykoterapian perusteet psykoanalyttisen teorian pohjalta.* Juva.

Töttö, Pertti (1982): Yhteiskuntatiede ja toiminta. Objektivismin kritiikistä yhteiskuntatieteiden metodologiassa. Tampereen yliopisto. Sarja A:55.

Uusikylä, Petri (1996): Verkostot poliittisten päätösten toimeenpanossa. Verkostoanalyttinen tutkimus organisaatioiden välisistä vuorovaikutusrakenteista sosiaali- ja terveystieteiden päätöksenteossa ja toimeenpanossa. Yleisen valtio-opin lisensiaatintutkimus. Marraskuu 1996. Helsingin yliopisto.

Vadén, Totte (1989): Huomioita mielenterveysneuvonnasta preventioon. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia ja selvityksiä 27. Helsinki.

Vadén, Totte (1985): Psykologisen asiakassuhteen jäsentäminen. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia ja selvityksiä 24. Helsinki.

Wahlström, Jarl (1992): Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Research 94. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Walden & Wolock & Demone (1990): Ethical Decision Making in Human Services. *Families in Society* 71 no 2 ss. 67—72.

Watts, Alan V. (1977; alkup. 1961): Psykoterapiaa idästä ja lännestä. Otava. Keuruu.

Watzlawick, Paul & Weakland, John & Fisch, Richard (1974): Change: principles of problem formation and problem resolution. New York.

Weckroth, Johan (1986): Tapahtuman ennakointi psykologin yksilötutkimuksen menetelmänä. Oulun yliopiston työtieteen laitoksen tutkimuksia 6.

Weckroth, Klaus (1988): Toiminnan psykologia. Hanki ja jää. Helsinki.

Weckroth, Klaus (1992): Mustavalkoista sosiaalipsykologiaa. Vastapaino. Jyväskylä.

Weissman, Harold & Epstein Irwin & Savage, Andrea (1993): Agency-based Social Work. Neglected Aspects of Clinical Practice. Temple University Press. Philadelphia.

White, Michael & Epstein, David (1990): Narrative Means for Therapeutic Ends. New York. London. W.W. Norton & Company.

Virtanen, Petri (toim.) (1992): Näköaloja lastensuojelun kentälle. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisuja n:o 5.

Virtanen, Petri (1994): Homo Civilis? Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön habituksesta. Turun yliopiston julkaisuja sarja C osa 108. Painosalama. Turku.

Virtanen, Petri (1995): Lastensuojelulapset. Sosiologinen tutkimus lastensuojelun palvelujen kohteesta ja asiakkuudesta. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisuja 1.

Withim, Alma (1989): Stages of adolescent testing of social workers in an alternative school setting. *Child Welfare* 68, Sept/Oct 89. ss. 517—528. Applied Social Sciences & Abstract. Dowker-Saur.

Wählander, Ewa (1994): Att allsidigt belysa barns sociala situation. En jämförelse undersökning av barnvårdsutredningar och sociala insatser vid tre socialdistrikt i Stockholm. FoU-rapport 1994:3. Stockholms socialförvaltning.

Yzerbyt, Vincent Y. & Schadron, Georges & Leyens, Jaques-Philippe & Rocher, Stephan (1994): Social Judgeability: The Impact of Meta-Informational Cues on the Use of Stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 66, No 1, ss. 48—55.

Yin, Robert K. (1990; alkup. 1984): Case Study Research. Design and Methods. *Applied Social Research Methods Series Volume 5*. Sage. London.

